

Novi, præsul verende nihil sanctitatem vestram philosophicæ compilationis a mei paucillitate exigere; sed si qua in re sunt, simplici potius veritate cudere velle, minime recordans quia stultam fecit Deus sapientiam mundi hujus, postquam exsiccavit fluvios Ethan. Prædulcitudine enim decem chordarum Davidis, intromittentisque Dei quantum ex me suis, pene oblitus sum totidem Categoriarum Aristotelis. Quocirca elegi abjecta quasi et mediocria, cui ad unguem labra non maduere Pegaseo fonte, Domino meo præsentare, magis quam in quibus tantum inhonestius caderem, scrupulosius insudare. Si fatuus dicor remordens circuitum, gra-

tiasago : et id quidem merito, dummodo refocillatum me fatear furfure Platonis, et te Patrem cognoscam satiatum super ferculum Salomonis. Quid plura? In primis vos valere in omnibus prospere agere, meum pro certo sciatis gaudere : quia, ut decet in Domino, ex vestræ commoditatis, vel, quod absit! ineptiæ, utcunque se habeat, cumulo meum commodum vel infortunium specto. De voluntaria vero servitutis meæ in vos qualitate quid opus est verbis, cum ultra omnem vestræ subjectionis clericum vel clientem juxta majorem rerum mearum facultatem me in omni loco [non] possitis habere promptiorem simul et devotiorem?

ANNO DOMINI MIV.

SANCTUS ABBO

ABBAS FLORIANENSIS.

VITA SANCTI ABBONIS

AUCTORE AIMOINO MONACHO.

(Apud. Mabill., *Acta sanctorum ord. S. Benedicti*, tom. VIII. pag. 30-58.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Non facile est æstimare uter felicior fuerit, Aimoinus, quod magistrum ac præceptorem habuerit Abbonem, an Abbo seu Abo ipse, quod Aimoinum Florianensem monachum, suumque discipulum, vitæ suæ scriptorem sortitus sit. Aimoini quippe de Abbone lucubratio ejusmodi est ut nobis Abbonem ipsum referat ejusque dotes ac recte facta egregie repræsentet. Hæc a Joanne de Bosco Cælestino primum typis edita est ex ms. codice Florianensi, ad quem denuo libros editos contulimus, restituendis quibusdam locis, quæ apud Boscium ex difficultate scripturæ non parum detritæ aut vitiosa erant, aut vacua.

2. Præter Aimoinum, varii auctores Abbonem laudibus extulerunt, sive viventem, ut Fulbertus post episcopus Carnutensis, sive mortuum, ut Wil-

teris excellentes viros, in Angliam evocatos, munificenter curare, ne illo bono fraudaret patriam sine quo cætera bona pene mihi videntur inania. Quorum unus fuit Abbo, Florianensis monachus, qui multam scientiæ frugem Angliæ invexit, qui passionem Edmundi martyris, jubente Dunstano archiepiscopo, plenitudini litterarum adjecit. Is, domum reversus postea et ibidem abbas constitutus, severitati religionis sedulus exstitit, Quem morem cum in cella quadam cænobii Florianensis, quæ in Wasconia posita hodieque ad Regulam dicitur, exercere contenderet; non tulit Wasconia, sed lancea examinatum superis transmisere. » Hæc de studiis Willelmus : at de monastica disciplina ita scripsit Ordericus Vitalis in lib. iv, pag. 517 : « Horum precibus, » nempe Dunstani, Adelwoldi, et Oswaldi, « Florianensis Abbo, sapiens ac religiosus cænobita, missus est trans mare, et monasticum usum docuit Ramesiæ et aliis monasteriis Angliæ, sicuti tenebatur in Gallia eodem tempore. » Sic Gallia, quæ studiorum doctrinam ab Anglis, Alcuino, aliisque quondam acceperat, primo quidem per Grimwaldum et Johannem monachos in Gallicanis cænobiis institutos, deinde hac secunda vice per Abbonem eandem scientiæ lucem in Angliam refudit, tertio id

præstitura per Lanfrancum, Anselmum, aliosque, A omnes ordinis sancti Benedicti commilitones.

3. Neque vero Gallia tanti luminis, quod Abbotum doctrina, tum pietate circumquaque spargebat, potiore sibi partem non vindicavit. Non solum enim Floriacense, sed alia etiam circumposita monasteria ab eo illustrata sunt. Unde Fulbertus epistolam 21 inscribit *pleno virtutis et gratia circumfuso charissimo Patri Abboni*; atque ejus opem implorat ad componendas factiones quæ in Carnutensi sancti Petri cœnobio ortæ erant de electione abbatis; tum in fine hæc habet: « Unde jam ad te revertens, venerande Pater, quem ego credo et video ad nitorem a Domino nobis esse provisum, cum domino meo tuoque fideli Rodulfo, deprecor et obtestor per ea quæ tibi data sunt sapientiæ sanctæ charismata, B per dulcedinem fraternæ charitatis, si quid potes, impugna hostes Domini, fratres allisos refove, nec perire sinas inopia solatii tui, pro quibus credis esse fustum sanguinem Christi. » Eam ob rem Odoricus abbas Sancti Martialis Lemovicensis, in concilio Lemovicensi de sancti Martialis apostolatu, ait se apud monasterium « sancti Benedicti per plures annos artibus imbutum liberalibus » fuisse, tum sciscit quid de sancto Martiale dixerit « pater illius loci Abbo florentissimus philosophus, quem multi vestrum, inquit, noverunt, et omni divina et sæculari auctoritate Franciæ magister famosissimus, et postmodum gladio persecutoris martyrio coronatus apud Wasconiam. » Sed nihil magis ad ejus elogium facit quam sermo cujusdam in eadem synodo Lemovicensi habitus in dedicatione sancti Petri. Hunc vero sermonem vir magnæ eruditionis Stephanus Balzicus, qui mihi ejus fragmentum ex ms. codice Colbertino communicavit, Ademari Engolismensis esse suspicatur. Sic autem habet fragmentum istud:

« Perlongum est tot patrum rata testimonia de ejus (*id est sancti Martialis*)... ad medium deducere. Unum tamen ex priscis auctoribus super hoc memorasse satissit; illum certe nominalissimum patrem, cui in pastoralis regimine ille totius scientiæ vir gravisque auctoritatis successit archiepiscopus Bituricensis, orthodoxæ fidei defensorem, catholicæ pietatis cultorem, bene nostis, et si non visu, sed auditu. Jam enim longe ante nos præcessit, martyrio coronatus, sanguine fuso ab impiis passus; ad cujus sepulcrum jam clarere audivimus miracula, verorum testimonio comprobata: cujus martyrium etiam in pluribus Ecclesiis more sanctorum martyrum solemniter celebratur. In quo martyre tantum domicilium sapientia sibi collocaverat, ut, sui temporis eruditi quanquam innumeri florerent, præ omnibus tamen auctoritas ejus maxime duceretur, ita ut in tota Gallia et Germania atque Anglorum gente (nam illic quoque famosissimus habebatur) de quacunque ventilaretur quæstione, si quis audisse se diceret ab illo definitionem, nihil plus auctoritatis requireretur; judicabatur ab omnibus ratum esse quod ab ore

tanti viri auditum esset: qui auctoritate quasi alter Salomon præcellebat. Et si esset habitatu vel natu Francus eloquio tamen Romano clarus, ac si alter judicabatur Tullius. In conciliis patrum coram regibus et principibus solus proposita discernebat, solus omnium magister paucis verbis dubitationi finem dabat. Omnes, licet peritorum peritissimi, ex ore ejus pendebant, eo præsentem digitum ori superponebant. Ita magnus sapientia, præterquam quod septem columnis liberalium artium fulcitus erat, plenus auctoritatis et gratiæ, omni Ecclesiæ ornamentum erat. Conventus episcoporum decorabat, omnia sua dicta auctoritate divinarum Scripturarum approbabat; et quidquid ex ore ejus procedebat, quasi quodam modo non humanum, sed divinum sonabat. Hic in suo quodam tractatu Martialis veritatem tacere non potuit, dicens: « Summus pater iste Martialis in cœna omnino sat mystica Christo conviva fuit, cœlestis panis sumens reliquias; cumque discipulorum collegia pasteasurgens tersit, lætus ipse præbuit linteamina. Neque unquam refugit sacra contubernia, absque Thoma piorum extimida caterva unus. Quin imo cum Christus peteret cœlestia, benedici meruit inter astantium agmina. Nec choros laudantium sprevit, sed cum eisdem sancti Spiritus tunc suscepit charismata et linguas multifidas: quibus subnixus, tandem Petro comite pervenit Antiochiam, ac dehinc urbem Romæ. Qua derelicta, pertransivit ad Galliam, cujus clara et nobilis est provincia Aquitania pars magna, ubi perveniens, C totius provinciæ fit apostolus per cuncta sæcula. »

Nihil illustrius hoc elogio ad commendationem Abbonis afferri potest. Sed jam tandem ad singularia ejus facta veniamus, posquam cœnobii Floriacensis statum, qualis decimo sæculo erat, et abbatum ejus loci seriem exposuerimus.

4. Post sanctum Odonem abbatem, quem Floriaci collapsam disciplinam restituisse superius vidimus in ipsius actis, Floriacum rexit ab anno 942 Archemboldus seu Ercamboldus, qui Oswaldum ex Anglia isthuc profectum monastica veste induit, ex sancti Oswaldi Vita. Goslinus Tulli Leucorum episcopus Floriacum venit, et regulam cum accurato vivendi genere accepit ab hoc abbate: qui etiam sancto Cadroæ monasticum habitum dedit; itemque regulam monasticam in monasterio sancti Remigii apud Remos restituit, constituens ibi abbatem Hincmarum ejusdem loci monachum, teste Frodoardo in Historiæ Remensis lib. ix, cap. 32. Idem præstitit in Carnutensi sancti Petri cœnobio Wlfaldus ejus successor, duodecim monachis cum Alveo abbate eo missis, laudatus in lib. II De Vita sancti Odonis, cap. 2. Sub his duobus vixit Drogo monachus, postea eremita pietate insignis, teste Aimoino in lib. I De miraculis sancti Benedicti, cap. 4. Wfaldo in sedem Carnutensem assumpto successit Richardus ab anno 962, cujus tempore, id est anno 974, Floriacense monasterium incendio conflagravit, ex Aimoino, ab eo intra triennium instauratum. Richardi tempore Ada-

lelmus miles beato Benedicto *insignem curcem argenteam, vultu nostri Salvatoris insculptam*, concessit, cum quodam prædio pagi Senonici, nomine Villari, pro remedio *animæ senioris sui incliti Francorum ducis Hugonis, pro genitore suo Rotberto et genitrice sua Berta: atque Buchardo consobrino*, aliisque propinquis suis et amicis. Litteris subscribunt post Adaltemum et Burchardum *Hugo dux Francorum, Ode comes, Albericus, Emmo, Droco, Anselinus, Gualterius, Erveus. Gualterius et alter Walterius, Hugo, Corbo, Gausbertus, Rotrocius, Adela comitissa, Milo comes filius ejus. Actum Parisii in nobilium conventu publico, vi Idus Septemb. anno 21 gloriosi regis Lotharii, indict. III, id est anno Christi 975. Richardo Abbati (Aimoini verba sunt) Amalbertus successit, qui benignus natura, benignior etiam exstitit humilitatis sibi insitæ magnitudine. Ab eo Aimoinus habitum religionis in tenera ætate se accepisse testatur: Amalbertum excepit Oilboldus, cujus tempore Arnulfus, eo nomine secundus Aurelianorum episcopus, Floriacenses, ob subjectionem quam ab eis exigebat, plurimum vexavit, ut mox exponemus, Denique Oilboldus anno 988 successorem habuit Abbonem, quem præ manibus habemus. De eo ita Aimoinus in lib. II De miraculis sancti Benedicti, cap. I: «Igitur Oilboldo abbate in Christo quiescente, Abbo Deo et hominibus vir amabilis, a fratribus, Hugone annuente rege, electus, in gradum successit monastici regiminis. Qui præcedente hunc quo hæc scribimus anno, qui fuit ab incarnatione Domini millesimus quartus, in Vasconia partibus a perfidis illius nationis hominibus, nobis præsentibus, innocenter occisus, martyrii sanguine laureatus, ad regna est æterna a Christo vocatus. In cujus diebus res mirabiles per præeminentissimum patrem nostrum Benedictum ab omnipotente Domino patratas... diggerimus stylo.» Post Abbonem vero Floriacensibus præfectus est Gauzlinus, nobilissimi Francorum principis filius manzer, ut lequitur Ademar in Chroico pag. 172, id est *spurius*, » a puero in sancti Benedicti cœnobio enutritus, » quem repugnantibus ob natales monachis abbatem, et postea Bituricensibus item reclamantibus archiepiscopum Rotbertus rex imposuit. De eo intelligendum est initium superioris sermonis de Abbone. Gauzlini successores abbatem enumerat Tortarius monachus in libro De miraculis sancti Benedicti.*

5 Duplicem Abbonis Romam profectionem commemorat Aimoinus in libri sequentis cap. 11: unam ad Joannem papam XV, alteram ad Gregorium V. Joannem Simoniacæ labis notat Aimoinus. Verum Baronius, in addendis ad annum 992 post tomum XII, non in Joannem pontificem, sed in Crescentium ipsi papæ dominantem in Urbe tyrannum id criminis convertendum esse contendit. Quidquid sit, Abbo ipse in epistola ad L. abbatem Fuldensem, de prima sua profectione Aimoino attestatur. Quis sit iste L. Fuldensis abbas, nondum addiscere potui, cum nullus ab L. littera incipiens per id temporis apud Bro-

werum reperiatur. Scripta autem est epistola anno 996, ut v. c. Stephanus Baluzius, qui eam in Miscellaneorum tomo I publici juris fecit, recte adnotavit, nempe ipso anno quo Gregorius Joanni, Bonifacio pseudopapa extincto, suffectus est. Sic autem incipit:

« Facundiæ prærogativa cum vitæ merito et sapientiæ doctrina mirabiliter intonanti domno L. sancti Bonifacii charissimorum charissimo abbati, Floriacensis cœnobii humilis abbas Abbo, Spiritum Domini, qui replevit orbem terrarum, replere illius ipsius scientiam et intellectum. Caritas, quæ est vinculum perfectionis, dum nos ambos Remis positos conglutinaret labiis privatæ colloquutionis, tot oratorios rivos, tantos sanctæ Scripturæ favos bono zelo fulminea lingua vestra eructavit coram et secreto, ut exclamans compellar dicere: *Diffusa est gratia in labiis tuis*, etc. Inter familiaria verborum nostrorum arcana distillavit auribus nostris unum quoddam eloquium vestra magnificentia, quod non minus adimplere, si Deus voluerit, satago, quam vitam perpetuam mercari ex volo. Pretiosarum reliquiarum sancti Patris Benedicti insignia postulastis vobis dirigi, eo quod indubitatum penitus esset sanctissimam ipsius corporis præsentiam a nobis retineri; ideoque velle enixius in honore illius oratorium construi, itemque nobis de sancto Bonifacio, aut de sacris artibus cæterorum sanctorum nobis eadem recompensari. Adjecit insuper vestra incomparabilis bonitas quod, si nos urgeret super re domestica aliqua voluntas corroborare nostra privilegia per Romanæ auctoritatis stylum apostolicum, vos in omnibus et per omnia nostri fore fidelissimum collaboratorem. Hæc autem omnia perficere voti erat, quando magnifica principis apostolorum membra supplex adii; sed Romanam Ecclesiam *digno viduatam pastore*, heu proh dolor! offendi. Vestra autem absentia, profiteor, ita affectus sum sicut solet affici fetus gallinæ conquerens raucis vocibus abstractum esse unicum matris suæ præsidium. Nuper autem audivi nuntium, quod me lætificavit super aurum et topazium: erectum esse apostolicum decus per quemdam imperialis sanguinis virum, totum virtutibus et sapientia compositum. Vester vero reditus intonuit menti nostræ, velut paradisiacæ reversionis ineffabilis concentus. Nunc igitur, sicut locuti sumus ad invicem, et hæc epistola vestris aspectibus se præsentat, per hos sancti patris nostri Benedicti monachos audire placeat, et audita perficere, velut promisistis, cum summa fide et devotione. Ipse autem idem spiritus, qui inspiravit omnis eloquentiæ florem Gregorium, iuspiret hujus suæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ venerabilem apostolicum, vobisque concedat ut sitis eidem ipsi dulcissimus a secretis, ad consolidandam dejectionem apostolicæ auctoritatis. Valet. »

6. Tria in his litteris observanda veniunt: Primum est, reliquias sancti Benedicti petitas fuisse a Floriano, ubi corpus ejus residere etiam Germanis

tunc persuasum erat. Alterum est primum Abbonis iter Romam, cujus sedem *digno pastore viduatam* fuisse conqueritur. Tertium electio Gregorii papæ V ex stirpe imperiali, de quo ita Chronicon Saxonicum ms. ad annum 996: « Joannes papa interim obiit. Unde rex Otto, in Italia jam positus, rumore incitatus, præmissis quibusdam principibus, publico consensu et electione fecit ordinari apostolicum, suum nepotem Brunonem, Ottonis filium, qui marcam Veronensem servabat, imposito nomine Gregorii. »

7. Ad hunc itaque Gregorium a Rotberto rege missus est Abbo. « Præcipua vero, inquit Aimoinus infra in ejus Vita, « earum pro quibus directus est causarum hæc fuit: quia Arnulfus, Remorum archiepiscopus, absque justa audientia sede sua privatus custodiæque fuerat mancipatus. Ob hoc Gregorius... toti regno Francorum anathema se invecturum comminatus est. » Interim dum Abbo publicam rem sedulo exsequitur, de privatis etiam monasteriis sui commodis cogitans a pontifice privilegium impetravit, cujus summum Aimoinus refert.

8. Ex hac maxime legatione intelligitur quanta fuerit apud regem Abbonis auctoritas; quod etiam liquido patet ex libera increpatione Rotberto regi facta ob ejus copulam cum Bertha ejusdemmet consanguinea et affini. Hoc Abbonis factum comparat Helgaudus in Vita Rotberti cum facto Nathanis prophetæ, aitque, ut David ab isto correptus est, sic « istum æque per domnum et venerabilem Abbonem, Floriacensium a Deo præelectum abbatem, nunc, Christi favente gratia, miraculis coruscum, sprete mortis formidine dure increpatum privatim et publice. Cujus sancti viri increpatio tandiu persistit donec rex mitissimus reatum suum agnosceret, et, quam male sibi copulaverat, mulierem prorsus dereliqueret, et peccati maculam grata Deo satisfactione dilueret. » Eadem auctoritas intelligitur ex collectaneo canonum Hugoni et Rotberto regibus porrecto, « in quibus [et vestri, inquit, ministerii summam expressi, et qualiter vobis fidem servare debeant optimates regni non tacui. » Collectaneum istud habes in tomo II Analectorum. Quanti Abbonem fecerit Hugo rex, manifestum facit diploma ab ipso concessum, ex cujus autographo illud eruimus, prout sequitur.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Hugo, gratia Dei, Francorum rex. Mos et consuetudo regum prædecessorum nostrorum semper exstitit ut ecclesias Dei sublimarent, et justis petitionibus servorum Dei clementer faverent, et oppressiones eorum benigne sublevarent, ut Deum propitium haberent, cujus amore id fecissent. Hujus rei gratia, auditis clamoribus venerabilis Abbonis, abbatis monasterii sanctæ Mariæ, sancti Petri et sancti Benedicti Floriacensis, et monachorum sub eo degentium, nostram præsentiam adeuntium, pro malis consuetudinibus et assiduis rapinis, quas Arnulfus de Castro Everæ nomine advocati et vicarii accipie-

bat, in potestate ipsorum vocabulo Everam, quod antea nullus unquam facerat; nisi filium meum Rotbertum regem ad ipsam, ut eam sub defensione et munitione nostra revocaret, ut nullus suorum, vel servus vel liber, in ea aliquid præsumeret tollere; quod et ipse haud segniter exsecutus est. Interea orta contentione Odonis comitis adversus me, inter cæteros necessarios et fideles nostros, quos in apparatu nostro commovimus, etiam Arnulfum episcopum Aurelianensem in adiutorium nostrum præmonuimus. Qua de causa petiit ut prædicto Arnulfo nepoti suo redderemus consuetudines, sicut prius ipse, licet violenter, tenuerat. Quem offendere pro suo servitio nolens, evocans prædictum abbatem, rogavi ut xxx modios vini in vindemiis solveret de ipsa potestate ipsi Arnulfo, quandiu viveret episcopus avunculus ejus, pro salvamento nostro, ea ratione ut nullus suorum, servus vel liber, inibi amplius exquireret. Post mortem vero ejus nec ipse Arnulfus, nec aliquis successorum suorum, vel hoc ipsum, vel aliud aliquid in ipsa potestate requirere audeat, aut in ea ingredi aut tollere ulterius quidquam præsumat. Ob rei ergo firmitatem et notitiam, hoc immunitatis nostræ præceptum pro ipsa causa prædicto loco feci et manu propria subterfirmavi et filio meo Rotberto regi firmare feci, et annuli mei impressione signavi, ut nulla unquam ulterius persona, episcopus, abbas, dux, comes, vicecomes vicarius, telonearius, vel quilibet publicus exactor, pro aliqua re exigenda nostris et futuris temporibus in eam ingredi valeat, vel aliquid exigere præsumat; sed liceat abbati et congregationi prædicti loci, sub immunitatis nostræ defensionem, ipsam possessionem quieto ordine possidere: et sicut cæteræ res prædicti loci per præcepta antecessorum nostrorum regum Francorum munitæ et defensæ perseverant, ita et hæc præsentis auctoritate præcepti nostri communita et irrevocata permaneat pro animæ meæ et filii mei elemosyna et stabilitate imperii nostri perpetua. Actum Parisius civitate publice, anno Dominicæ incarnationis 993, indictione vi, anno vii, regnante gloriosissimo rege Hugone et inclyto filio ejus Rotberto. *Signum gloriosissimi Hugonis regis. Signum Rotberti inclyti regis.* »

9. Is de quo agitur hoc loco Arnulfus episcopus Aurelianensis, ipse est qui cum Abbone nostro graves simultates habuit, et adversus eum stetit in causa Arnulfi, archiepiscopi Remensis, in synodo: Sed interest Aurelianensium per sæculum x episcoporum seriem hic repræsentare, quoniam in editis, etiam apud Sausseyum, minus accurata est. Eam repetemus, præcipue ex Letaldo Miciacensi monacho, in lib. De miraculis sancti Maximini abbatis, vulgato in sæculo i. Agius Aurelianus præfuit regnante Carolo Calvo, successorem sortitus Walterium. Post Walterium Trohannus Berno, Anselmus. Theodoricus *quatuor annis*, Ermentheus, et Ernulfus *nepos ejus* pontificatum rexere. Hæc ex Letaldo. Ernulfus seu Arnulfus iste sedem iniit anno 963, ut

patet ex diplomate Hugonis ducis, cognomento Magni, ecclesie Aurelianensi abbatiam sancti Joannis suburbanam restituentis anno Domini 975, indict. III, episcopo Arnulfo, anno sui præsulatus XII. Diplomati subscribunt Hugo dux et Rotbertus filius ejus, Gaufridus comes et Fulco filius ejus, Henricus comes, Wauterius comes, Walterius et Radulfus filius ejus, atque Burchardus comes, cum Burchardo hujus rei amanuensi. Ernulfo seu Arnulfo successit Manasses, qui synodo Senonensi anno 981 in interfuit. Huic atterum Arnulfum Sausseyo aliisque ignoratum admittere necesse est, eum nempe de quo in superiori diplomate mentio facta est. De hoc secundo Arnulfo Aimoinus agit in fine libri I, De miraculis sancti Benedicti, refertque miraculum ipsius Arnulfi occasione factum, tempore Oilboldi abbatis qui regimen cœnobii Florianensis Abboni morte resignavit, sub annum 988. Aimoini verba hæc sunt ex cap. 19: « Arnulfus Aurelianorum episcopus, aliassane bonus et ecclesiasticas regulas scientia et opere optime servans, nunquam ad purum prælatos hujus Florianensis loci dilexit, ideo quam maxime quod illi, ditioni solum modo parentes regie, subjectionem, qua ipse ultra modum delectabatur, nequaquam ei ad ipsius voluntatis dependerent nutum. Qua de re vigeas sancti Benedicti, in suburbano Aurelianensis urbis, in loco qui Boaria dicitur, sitas, ut sui eas pervaderent satellites assensum præbuit, » etc. Laudabilis hoc loco Aimoini modestia et æquitas, qui absque felle scripserit de Arnulfo episcopo, a quo sciret Abbonem indigna pertulisse, imo ab ejus satellitibus contumelias et injurias.

10. Sed quæ qualisve fuerit ista subjectio quam Arnulfus a Florianensibus exigebat, dispiciendum est. Duplicem monasteriorum adversus episcopos subjectionem ab episcopis exigi olim solitam invenio: unam, qua abbas recens ordinatus episcopo suo solemnem in rebus spiritalibus subjectionem profitebatur; alteram, qua monasteria in rebus temporalibus non regie, sed episcopi diœcesani auctoritati et ditioni obnoxia erant. De hac duplici subjectione aptior visus est disserendi locus in præfatione ad hunc tomum, ubi hoc Abbonis cum Arnulfo negotium expendimus.

11. Sed aliud non minoris invidiæ negotium Abboneur sollicitavit, nempe controversia decimis, agitata in synodo Dionysiana prope Parisios. Has episcopi non solum laicis, sed etiam monachis auferre volebant. Restitit pro monachis Abbo; sed laici in episcopos impetu facto, vix ac ne vix quidem ab eorum percussione temperarunt. Ejus facti invidia refusa est in Abbonem per Arnulfum Aurelianensem ipsi infestum; ubi Abbo ipse Apologetico se purgare coactus fuerit apud reges Hugonem et Rotbertum, quorum principatu, id est ante annum 988, hæc synodus habita est, ut fuse describit Aimoinus in sequentis Vitæ cap. 9, ex quo uno istius synodi notitiam accepimus. Fallitur quisquis est auctor schediasmatis in tomo IX Conciliorum

apud Labbeum, col. 774, ubi Abbo « monachos sancti Dionysii et cæteros familiares illorum contra episcopos concitasse » dicitur. Id enim factum constat a laicis præsentibus, quorum maxime intererat decimas sibi asserere. Hoc Abbonis Apologeticum cum aliis ejus epistolis typis regis nuper editum est cura illustrissimi Claudii Peleteri, regni administri. Huc spectare videtur Gerberti (CHESNI, t. II, pag. 836) quædam epistola ad Arnulfum Aurelianensem episcopum, ubi monachos sancti Dionysii sacris interdictos dicit, forsitan ob illas turbas.

12. Sed tandem ad Abbonis mortem veniendum est, quæ accidit, teste Aimoino, « anno millesimo quarto, indictione secunda, die mensis Novembris decimo tertio. Martyrizatum » dicit Aimoinus, qui a Regulæ oppidi incolis tumultuantibus cæsus est, non a monachis, ut quidam fabulantur; martyrizatum, inquam, dicit pro more illorum temporum; quibus temporibus si quis piam ac innocentem vitam ducens necaretur, pro martyre habebatur, ut alias non semel observavimus. Eodem modo loquuntur auctores Aimoini æquales et suppres: Glaber in lib. III, cap. 4 « His ita gestis, contigit ut venerabilis Abbo, pater monasterii sancti Benedicti, Florianensis cognominati, gratia propugnandæ religionis monasticæ in provinciam transiret meridianorum Wasconum. Cumque illuc deveniens in quodam moraretur cœnobio, ibique more solito ea quæ Dei sunt sedulo exerceret, nimio a cunctis venerabatur affectu. Accidit igitur die quadam, ut, in atrio ejusdem cœnobii, exardescens quorundam litigiosorum irarum stimulis, nimium acer oriretur tumultus; dumque vir reverentissimus, prædictus videlicet Abbo, comperiens, ad eundem tumultum sedandum pugillares gerens in manibus tabellas cum stylo processisset; unus e vulgo, afflatus spiritu diabolico, irruens in eum, ejusque latus lancea perforans, Christi martyrem fecit, qui etiam, ut fertur, paulo post arreptus a dæmone, miserabiliter vitam finivit. Corpus vero prædicti patris, tam sui quam cæteri quique fideles ejusdem provinciæ honorifice ibi sepelierunt; ubi etiam ad laudem sui nominis per plura postmodum Dominus largitus est hominibus beneficia. » Et in Chronico Andegavensi apud Labbeum, in tomo I Bibliothecæ, pag. 286: « Anno 1004 dominus Abbo martyrizatus est in Aquitania, in monasterio ad Regulam, prope Casinogilum palatium quondam regium, qui cyclos XIX scripsit: » Odolrico abbati in concilio Lemoicensi jam laudato, martyrio coronatus » in Wasconia dicitur, nempe in pago Burdegalensi, qui tunc ad ducatum Wasconie pertinebat. Ademarum in Chronico: Abbo veniens ad sanctum Petrum Regulatensis ecclesie, quæ est possessio sancti Benedicti Francorum cœnobii, ibi tumultu Vasconico occisus est, ibique sepultus miraculis crescere cœpit. Virga ejus pastoralis remissa est Franciam. Bernardus Wasconie dux necem tanti viri interfectoribus punivit, alios suspendio, alios flam-

mis tradens, et omnem illius possessionem Regulatensem, quæ ante in lite invadentium erat, sine lite dehinc monachis Francis sancti Benedicti paravit vindicandam. » In Necrologio Silviniacensi notatur « Idib. Novemb. depositio domni Abboni abbatis. »

13. Exstat in tomo primo Miscellaneorum Baluzianorum encyclica epistola monachorum Floriacensium de cæde ejusdem Abbonis, quam epistolam huc transcribere non pigebit.

« Universis abbatibus Christianique fidelibus, quoque locorum habitantibus, Floriacensis conciola dejecta et patre viduata. Fletu pene absorptis, dolore contritis, manum porrigite spiritalis auxilii, patres sanctissimi, per affectum fraternæ charitatis. Pane mæroris potuque amaritudinis cibati, vestris orationibus mereamur recreari, quorum cythara lætitiæ versa est in luctum mœstitiæ, quorum organum lætuose sonat lamentum, et jocunditas vocem tantummodo flentium. Pervenit gladius doloris usque ad animam, dum deploramus pro sanctæ religionis studio domnum et abbatem nostrum Abbonem excessisse a sæculo, coronatum martyrio, qui Wasconum gladiis felix promeruit feliciter beatorum martyrum socius fieri. Cujus animæ contagia vestra oratio abstergat, qui vestri amator, omniumque Christi servientium verus semper exstitit dilector. Nobis quoque, quos orphanos reliquit, fraternis succurrite votis et Deum omnipotentem placate orationum hostiis, ut dignetur sua gratia gregem decapitatum et pio patre orbatum consolari. Obiit Idibus Novembris, die natalis sancti Brici. »

14. Annum ejus mortis signat ex Sigeberto Baronius tertium post millesimum, cum libellum de Abbonis vita per Aimoinum nondum vidisset. Sed postea edito per Joannem a Bosco isto libello, in quo Incarnationis annus quartus et indictio secunda diserte exprimentur, ita rem componere sibi visus est ut diceret annum ab Incarnatione numerasse Aimoinum et indictionem secundam a Septembri, cum Sigebertus annum a Nativitate, quæ novem mensibus Incarnatione posterior est, computasset. At pace tanti viri dixerim, Aimoino annos Incarnationis non alios esse quam vulgatos a Nativitate; corrigendumque calculum Sigeberti, imo ejus interpolatoris (nam apud Miræum alio caractere expressa est, Abbonis cædes) qui annum tertium pro quarto posuit.

15. Mirum est quam cito Abbonis cultus receptus sit in rebus sacris, adeo ut tempore Lemovicensis concilii, id est anno 1031, ejus « martyrium etiam in pluribus ecclesiis more sanctorum martyrum solemniter celebraretur, » ut constat ex sermone tunc habito, cujus fragmentum supra, num. 3, retulimus. Unde in Calendario Floriacensi pervertito hæc secunda manu scripta leguntur: « Id. Novem., in Vasconia, apud monasterium quod dicitur Squires, passio beati Abbonis abbatis Floria-

ensis; » et in alio: « Id. Abbonis abbatis et martyris iv lectionum. » Hactenus ejus officium agitur in cœnobio Floriacensi et in Regulensi, ubi ejus corpus asservatur.

16. Quod attinet ad Regulæ [*la Réole*] prioratum, auctorem habet Gumbaldum Burdegalensem episcopum et Willelmum Sancii ducem Wasconum ejus fratrem; quorum hac de re instrumentum typis editum est in tomo II Bibliothecæ novæ Labbeanæ, pag. 543. Situm dicitur « in partibus Vasconicæ, in pago Aliardensi, supra ripam Garonnæ fluminis, » nempe decem leucis supra Burdegalam. Datum est instrumentum « anno 977, indict. v, » in gratiam Richardi abbatis monasterii Floriacensis, cui iste locus jam inde addictus est, antiquitus dictus Squires, modernis temporibus Regula. » Huic chartæ apud Labbeam subjectæ sunt « consuetudines ecclesiæ de Regula, » quas inter statutum est ut « nemo cultellum, ense, lanceam, spiculum, securim, besogium, neque gladium in contentione trahat. » Quod statutum videtur occasione cædis Abbonis qui lancea confossus in contentione est. Subsistit prioratus Regulæ, etiam nunc conventualis sub congregatione sancti Mauri.

17. Restat paucis agendum de Abbonis scriptis, quæ magnam partem exciderunt. Varia enumerat Aimoinus in sequenti libello, nempe de syllogismis, de compoto, de solis, lunæ ac planetarum cursu, in cap. 3, collectaneum ex Patribus, quod tempore suo Floriaci reperiri non potuisse, utpote ab exteris subreptum, ait Aimoinus in cap. 7. Et hoc puto esse collectaneum canonum, quod ex codice ms. sancti Martialis apud Lemovicas a nobis editum est in tomo II Analectorum. Ad hæc Apologeticum scripsit Abbo ad Hugonem et Rotbertum, cujus operis fragmenta refert Aimoinus in cap. 8 et 9. Varias item ejus epistolas commemorat, nempe duas ad Bernardum abbatem Bellilocensem in cap. 10; unam ad Gregorium V in cap. 12, aliam ad Odilonem abbatem Cluniacensem, cap. 13, ubi, præter acrostychos versus ad Ottonem tertium imperatorem, memoratur ejusdem Abbonis opus De paschalibus cyclis, Floriacensibus suis nuncupatum, quod sane ipsum apud Bedam vulgatum est ante Dionysii cyclos cum præfatione, in qua mentionem facit « de transitu sanctissimi patris Benedicti, » quod Aimoinus ibidem notat. Aliæ duæ ejusdem argumenti epistolæ ab ipsomet Abbone scriptæ exstant in tomo III Analectorum. His adjungenda est ejusdem epistola ad L. abbatem Fuldensem, a clarissimo Baluzio impressa in tomo II Miscellaneorum, cujus epistolæ fragmentum relatum est supra, num. 5. Papyrius Massonus codicem viderat Abbonis epistolas continentem, qui codex is ipse est ex quo nonnullæ Abbonis epistolæ cum ejus Apologetico nuper, uti jam observavimus, editæ sunt. Jam tandem Aimoini de Abbone libellum videamus, cujus hic titulus est in codice ms :

INCIPIIT

EPISTOLA AIMOINI FLORIACENSIS MONACHI

AD HERVEUM S. MARTINI THESAURARIUM

De vita et martyrio sancti Abbonis abbatis Floriaci cœnobii.

Reverentissimæ vitæ viro domno HERVEO (1) clerico, sancti pontificis Martini thesaurario, AIMOINUS monachorum beati patris Benedicti, sensu minimus, indeficientem æternæ vitæ thesaurum.

Quia superni gratia Redemptoris tuam, amantissime domne, sibi vitam pudicam elegit ac placibilem; nos omnes, quibus tua benignitas cordi est, gaudio gaudemus non modico. Reminiscimur enim jucundam tuæ pueritiæ indolem, quam lenis sodalibus, quam grata majoribus, ac (quod magis est) quam placita Deo fuerit ac sanctis omnibus. Tua quoque sanctitas memorem se fore ostendit bonorum quæ in hoc sacro Floriacensi cœnobio vidit, sive audivit, exemplorum. Dumque, quibus modis altioris vitæ vias incedat, quotidie comminiscitur, præceptorum ac assiduæ admonitionis nutritoris sui sancti patris nostri Abbonis haud segniter recordatur. Cujus erga tuam dapsilitatem sedulæ dilectionis

A curam superfluum videtur replicare, cum constet id tuam benevolam haud unquam oblivisci mentem. Unde, manu sanctæ pulsatus charitatis, quia vel ab ipso es dilectus, vel ipsum tua probatur dilexisse devotio, una dierum meam admonere dignatus es parvitatem uti vitam ejus, seu quo ordine ad martyrium pervenerit, litteris mandare ad multorum studerem utilitatem. Verum ego, intelligens hoc opus multorum displicere animis, tamen tuæ dilectioni, quæ mihi a puero semper dulcis fuit, parere gliscens, inertis licet sermone, imperata studui perficere. Et floccipendens linguas derogantium, ad orationis tuæ, quam Deo beneplacitam novi, confugio auxilium, ut, tuo interventu, ejus misericordia pro hoc opere mihi conferat gaudia æterna, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre, etc.

INCIPIIT PRÆFATIO VITÆ VEL MARTYRII SANCTI ABBONIS ABBATIS.

Antiquæ gentilitati id quondam fuit studii ut eorum quos unice dilexissent facta, etiam inhonesta, memorialibus mandarent litteris, et pro illorum bene gestis laudes suis referrent diis. Nobis vero, qui per Christi gratiam eorum evasimus errorem, idem quidem studium, sed dissimili intentione, est habendum; ut scilicet sanctorum vitas Patrum, ac martyrum victorias nostris pandamus scriptis post nos venturia sæculis. Verum hæc ipsa ad laudem nostri referamus Creatoris, per quem vel bene vivere, vel coronam potuerunt martyrii percipere. Quapropter unius dilecti domini, sancti videlicet patris nostri Abbonis, vitam, seu quo ordine pervenerit ad martyrium, rusticano licet sermone aggrediamur scribere. Nec oportet quemquam dubitare eum vere martyrem fore, [fuisse], quem constat pro veritate, quæ Christus est, mortem pertulisse; qui, etsi non revocabat homines a cultu idolorum, laborabat tamen liberare (quod majus est) a servitute vitiorum; quibus

assidue dediti sunt, non Deo, sed dæmonibus servire probantur. Quod vero non diu pœnis tortus est, nulla gloriæ ejus vel laudi damna inferit, cum constet quosdam martyrum, sola nominis Christi confessione, etiam absque baptismi perceptione, proprio per solam capitalem sententiam perfusos sanguine, regna cœlestia meruisse. Sin autem quispiam idcirco ei crediderit derogandum quod in vita sua vix ullum mirabile fecerit signum, legat Vitas excellentissimorum doctorum Augustini et Hieronymi, et in eis non prodigia temporalium signorum, quæ faciunt plerumque mali, sed vitæ puritatem, doctrinæ salubris eloquentiam, et fidei inveniet laudari constantiam; licet hic ter beatus in vita sua non caruerit miraculorum gloria. His ergo contra obloquentes, si forte assurrexerint, præmissis, juvante nos Christi gratia ac hujus sancti orationibus, propositum aggrediamur opus.

INCIPIIT LIBER.

CAP. I. *Abbo civis Aurelianensis. Floriaci studet. S. Benedicto traditus.* — Venerabilis igitur Abbo Aurelianensi ortus est in pago. Cujus patris vocabu-

lum Lætus, matris Ermengardis exstitit; quos quidem non vana tumens et nobilitate superbus alebat sanguis, sed tamen avis atavisque derivata eos

1) De hoc Herveo lege dialogum Hugonis archidiaconi Turonensis in tomo II Analectorum, a pag. 357, et Glabrum in lib. III, cop. 4.

honestabat, libertas, quodque omnibus supererat
causis, timor Domini moribus adornabat honestis.
Talibus ergo Abbo ortus parentibus, in Floriacensi
monasterio scholæ clericorum ecclesiæ sancti Petri
obsequentium traditur litteris imbuendus, divina
pro certo, ut credimus, id præordinante providen-
tia, ut inde primordia sumeret litterarum, ubi post-
modum, plenissime fluentia doctrinæ mentibus erat
propinaturus sapientiam sitientium, redderetque il-
lis, seu eorum posteris, duplicatum suscepti fe-
noris fructum, a quibus simplicia tantum accepe-
rat rudimenta elementorum. Erant in eodem cœno-
bio duo præcellentes viri, quos carnis affinitas ma-
tri ejus propinquos effecerat: unus dicebatur Gun-
boldus, qui relictis hujus sæculi nugis, ob Dei timo-
rem, habitum monastici suscepit ordinis; alter
vocatus est Christianus, qui sub clericali veste
Christo studebat deservire, grave sibi formidans
dispendium imminere, si ejus non sequeretur pro-
posse mandata, a quo nominis etiam proprii duce-
ret stigmata. Ambo amoris Domini igne ferventes,
ambo in ordine presbyteratus, cum sacrificio nostræ
redemptionis, se ipsos quoque Deo in ara immolan-
tes cordis. Horum itaque ferventi admonitione ge-
nitores memorati pueri Abbonis ipsum ad servien-
dum Christo et sancto patri tradiderunt Benedicto.

CAP. II. Sub Wlfaldo abbate. Cum studiis pietatem.
conjungit. — Agebat eodem tempore pastoralis
curam sollicitudinis in hoc sacratissimo Floriacensi
loco reverendissimus abbas, Wlfaldus vocabulo, Deo
charus et omni populo. Hæc igitur a parentibus jam
dictus bonæ indolis Abbo puer traditus est, ut ejus
magisterio eruditus Christi efficeretur famulus. Ante
quem cum in conventu fratrum fuisset adductus, ab
eo quo vocaretur nomine est inquisitus. Ille continuo
interroganti responsum dedit Abbonem se dici asse-
ruit. Tum sanctus vir Wlfaldus, prophetico mox
spiritu afflatus, alludens ad nomen: « Abbo, ait, si
ultima immutetur littera, patrem sonat in Achivo-
rum lingua. » Et conversus ad puerum: « Hinc jam,
inquit, puerorum dulcissime, talem te Christo exhi-
be ut dignus inveniaris tui nominis appellatione. An-
nuat hoc omnipotens Pater, a quo omnis paternitas
in cœlo nominatur et terra (*Ephes. III, 25*), teque
sua faciat servare præcepta, ut ad gaudia possis per-
venire æterna. » Post hoc dictum, monachicum
ei tradidit habitum, facta prius prius per parentes
solemni traditione, juxta quod in sancti patris Bene-
dicti continetur discretissima institutione. Traditus
itaque scholis, nulli sodalium videbatur gravis. Inerat
ei columbina simplicitas serpentinæ copulata astu-
tiæ, ut et per mansuetudinem lehiret benevolos, et
per providæ mentis acumen devitaret subdolos. Jam
vero litterariæ artis profunda tanta adhuc puerulus
rimabatur instantia, ut a didascalis semel audita fir-
miler intra cordis conderet arcana. Egressus pueritiæ

A tempora, frequenti meditatione adolescentiæ sat-
agebat reprimere vitia, sciens scriptum: quia « fre-
quens meditatio carnis est afflictio. (*Eccle. XII, 12*)
Quam idcirco jugi litterarum exercitio domare cura-
bat ut spiritui eam servire cogeret. Nec tamen, uti
a quibusdam juvenum fieri assolet, ob studium lec-
tionis, intentionem deserebat devotæ orationis. Reli-
gionis namque propositum monasticæ, quod habitu
portendebat, id tota mentis devotione diligebat, et,
quasi pro quodam levamine, post precum ad Domi-
num missa libamina, liberalium artium sumebantur
exercitia. Erat ei hoc præcipuum adhærere lateribus
senum; et, licet certis horis condiscipulorum gaude-
ret societate suorum, incompetentibus (2) temporibus
vicinior efficiebatur senioribus.

B **CAP. III. Magister scholarum Floriaci. Academiæ**
lustrat. Scripta edit. — Cum vero jam ad tantæ præ-
fecisset fastigium scientiæ ut aliis quoque percepti
talenti valeret donativum erogare, imbuendis præfi-
citur scolasticis; quos ille, per aliquot annorum
curricula, lectione simul et cantilena cum tanta
erudivit cura, ut palam se gaudere monstraret quod
pecuniæ sibi creditæ lucra augmentare valeret. Ve-
rum ipse, adhuc majora gliscens scientiæ scrutari
arcana, diversorum adiit sapientiæ officinas locorum
ut, quia grammaticæ, arithmeticæ, nec non dialecti-
cæ jam ad plenum indaginem attigerat, cæteras in-
genio suo pergeret superadjicere artes. Quapropter
Parisiis atque Remis ad eos qui philosophiam pro-
fitebantur profectus, aliquantulum quidem in astro-
nomia, sed non quantum cupierat, apud eos profecit.
C Inde Aurelianis regressus, musicæ artis dulcedinem,
quamvis occulte, propter invidos, a quodam clerico
non paucis redemit nummis. Itaque quinque ex his
quas librales vocant, plenissime imbutus artibus,
sapientiæ magnitudine cunctos præibat coætaneos.
Supererant rhetorica, necnon geometria, quarum
plenitudinem etsi non ut voluit attigit, nequaquam
tamen jejuna ab eis funditus remansit. Nam et de
rhetoricæ ubertate facundiæ Victorinum, quem
divinæ interpretes legis Hieronymus præceptorem se
habuisse gloriatur, legit: et geometricorum multipli-
citatem numerorum non mediocriter agnovit. Sic
demum, vivaci mentis ingenio hæc universa
strenue assecuto, facilis erat eorum operatio. Deni-
D que quosdam dialecticorum nodos syllogismorum
enucleatissime enodavit, compotique varias et dele-
ctabiles, sæcularium in morem tabularum, texuit
calculations. De solis quoque ac lunæ seu plane-
tarum cursu, a se editas disputationes scripto poste-
riorum mandavit notitiæ.

CAP. IV. In Angliam mittitur. Naufragium evadit.
Is tum levita. — Interea legatio gentis Anglorum ad
Floriacense venit cœnobium, postulans aliquem sibi
sapientum concedi virorum. Eadem quippe natio ad
amorem sancti patris Benedicti memoratique loci

(2) S. Benedictus, in regulæ cap. 48, prohibet fratrem ad fratrem jungi *horis incompetentibus*, quo respicit iste locus.

duabus ex causis maxime accessit: una quidem, quia beatus papa Gregorius, missis ad eam convertendam fidei Christi prædicatoribus, ejusdem dilecti domini Benedicti, regulam observandam specialius inculcavit; alia quidem, eo quod vir quidam magnæ apud eos nobilitatis, Oswaldus (3) vocabulo, spreto sæculo, ad serviendum Christo, in memorato Floriace conversus est cænobio, ex quo, ob bonæ vitæ meritam, a rege ipsius provincie ad archiepiscopatus assumptas gradam, Deo, ac patrono suo sancto Benedicto in regione Anglica construxit monasterium. Ex illo itaque cænobio hi fuere legati quos ad Floriacum advenisse superior retulit sermo. Præerat per idem tempus sanctæ Floriacensi congregationi reverendus pater Oylboldus, vir secundum sæculi dignitatem genere ac moribus clarus, qui, non tam imperiosa auctoritate quam mausæta verborum lenitate, ab hoc beato exegit viro Abbone quatenus ad intruendas ejusdem nationis hominum mentes divina atque humana sapientia, qua ipse iusigniter pollebat, ire non recusaret. Qui ille, jussione haud segnis exsecutor factus, obedientiæ sibi familiaris intuitu, quo mittebatur proficisci non distulit. Et quamvis invidi ac calumniæ compilatores eidem Dei homini persuadere conarentur abbatem memoratum, malo accensum dolo, ipsum trans maria ideo velle dirigere, ut nunquam amplius inde valeret redire, ille tamen, de Dei fide bonitate, illud apostolicum semper revolvebat in corde: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (Rom. VII, 28)*. Verum aliter serem habere ostendit apparatus itineris, qui magnificus a domno Oylboldo proficiscenti collatus est. Cumque ad Morinos ventum esset, a quibus brevissimus ad Anglos transitus est, per unum ferme mensem in littore resedit, prohibentibus nautis mare turbidum ingredi. Tædio itaque longæ defatigatus moræ, una dierum progressus ad portum, evocatum interrogat nauclerum an tuto mare ingredi possit. Cui nauclerus nunc quidem nequaquam utile fore dixit; sed, ex aurarum spiramine, se intelligere quod non diu prospera abesset navigatio. Tunc vir Domini ait: « Si, inquit, omnipotenti Deo, intervenientibus sanctissimi patris nostri Benedicti meritis, placet ut ego ob aliorum utilitatem hoc trans eam pelagus, ventura luce placidum efficiatur mare, sin alias summo placuerit Opifici, data die retrogrado calle incipiam regredi. » Igitur ad hospitium regressus, monachum quemdam, qui legatis se deducentibus præerat, Riculeum nomine, admonet ut in commune Dominum orarent quo, si illi propositum non displiceret, iter prosperare dignaret si vero id reprobarat, cordibus eorum voluntatem ad propria redeundi inspiraret. Quo annuente, post vespertinam synaxim Deo persolutam, ambo ad orandum solo prosternuntur. Finita oratione, quieti membra dederunt; et ecce, crepusculo sequentis

(3) S. Oswaldi acta superius relata habes ad annum 992, ubi, de cænobio Ramesensi, de quo infra,

(4) De hoc duce, Ramesensis cænobii auctore,

A diei, affuit nuntius naucleri, magna eos ad proficiscendum voce inclamans. Itaque, ascensa navi, comitantibus aliis octo navibus, cum in altum processissent, repente conspiciunt marsuppas et porcispices in fluctibus ludere, balænas dorsa in modum maximorum tectorum attollere. Hæc omnia indicia imminentis tempestatis esse vir Dei a nautis audiens, ad orationum recurrit nota præsidia. Nec defuit effectus ejus precibus. Denique orta tempestate, navis in qua homo Christi residebat, cum aliis duabus quæ illam secutæ fuerant, illæsa ad portum perlata, est reliquæ vero sex, simul cum hominibus, procellis et impulsu piscium quassatæ, perierunt. Hoc signum per eum Dominus operari dignatus est, cum adhuc levitarum fungeretur officio.

B GAP. V. *Ramesiæ docet duobus annis. Omnibus charus.*—Tandem, post longos terræ ad maris excursus, Anglorum intravit fines. Primum itaque omnium Ramesense sancti Benedicti adiit cænobium; sic enim appellabatur ille locus, quia venerabili Oswaldo illis in partibus est fundatus, cujus superius mentionem fecimus. In quo, qui abbatisungebatur officio, Germanus dicebatur vocabulo, et ipse ad tanti gradus honorem ex hoc sacro Floriacensi assumptus monasterio. Ubi dum sanctus Domini Abbo per duoram ferme annorum moratur spatium, aliquos monachorum scientia imbuit litterarum. Intra eorundem sane spatium annorum regem adiit Anglorum, ac ejus ducem Hehelguinum (4). Sed a rege verba tantum, a duce vero condigna suæ sanctitati suscepit munera, atque in magna apud eum, quandiu cum ipso fuit, est habitus reverentia. Pontificum quoque venerabilium, sæpe nominali Oswaldi, ac beatæ memoriæ Dunstani, amica sibi familiaritate usus est. Horum prior Eboracensium, sequens Cantuariorum archiepiscopus fuit. In quorum vila moribusque sibi bene complacuisse Christi ostendit gratia, eorum tumulos nunc usque miraculorum illustrando gloria. Hi in tanta admiratione hunc beatum habuere virum, ut in eo retinendo charitativa et, ut ita dictum sit, discordi inter se dissiderent concordia.

D CAP. VI. *Floriacum revocatur. Muneribus ditatus, et presbyter factus.*— Per idem tempus, a venerabili abbate suo Oylboldo litteras suscepit, paternæ dulcedinis sollicitudine refertas, in quibus inter alia monetur ut ad sua quantocius reditum maturet, ac desiderantum se conspectibus representet. De quibus nos principium et quædam alia excerptes, huic inseruimus volumini. Hoc ergo ipsa epistola habebat exordium: « Præscientia Dei abbas OYLBOLDUS, et omnis concursus patris Benedicti congregatio, dulcissimo fratri ABBONI, quidquid pater filio, quidquid amicus amico. Gratia omnipotenti Deo, qui tuo inspiravit cordi ut in Babylonica captivitate memores gratissimæ Sion. Hostiam jubilatio-plura in Actis sancti Oswaldi. Est penes nos Abbonis epistola ad Ramesenses aliosque de rebus grammaticalibus.

lis immolatus, quod per tuas litteras cor nostrum lætificatum est, et quod de te maxime timebamus a memoria et mente nostra expulit. Vere favus distillans sunt labia tua, quæ distillaverunt verborum fluentia, super mel et favum gutturi nostro dulcia, quæ super aurum et argentum recipimus, penesque nos servamus. Atque post pauca: Quandiu tu, lucerna ardens et luens, et cæteri quoque soles, domum Domini prudentiæ, justitiæ et temperantiæ speculo irradiastis, gaudebant patres in filiis, lætabatur pater noster Benedictus in suis alumnis, quos ab ipsis incunabulis educaverat philosophiæ alimentis. Tandem ipse vir Domini Abbo, juxta commonitionem honorabilis patris sui Oylboldi, nativæ faciem statuens revisere telluris, a memoratis pontificibus optimis honoratur muneribus. Et a venerabili quidem Dunstano magna excepit munia in argento, sancto patri perferenda Benedicto; a domno vero Oswaldo, cum gratia presbyteratus, etiam cuncta eidem gradu congrua ministeria est adeptus. Rediens igitur multiplicem secum advexit gazam, in suis speciebus dignam vitæ ejus continentem significationem. Nam armillæ torquesque aureæ congruam benefactorum dictorumve ejus significavere remunerationem; vestes vero sacerdotales præsentis futuræve gloriæ portendebant nitorem. At aureus calix et numerosum argenti numisma innocentis puritatem vitæ ac rutilantis præsequebant eloquii jubar. Quibus omnibus, post suam ad floridi nominis cœnobium reversionem, ita mirifice pollebat ut in multorum et quos antea latuerat notitiam deveniret

CAP. VII. Abbas Floriaci creatur. Monitiis optimis suos instruit; ad studendum et scribendum hortatur. Scripta ejus. — Postea factum est ut, venerabili adlate Oylboldo humanis rebus exemplo communis Floriacensium electio fratrum usque perferretur, hunc sibi patrem postulantium. Præerat per idem tempus regiæ Francorum aulæ princeps, Hugo nomine, qui consensum præbere non distulit. Et quamvis, ut in talibus fieri assolet, aliqui ex fratribus huc electioni pervicaciter (5) renisi essent, tamen plurimorum et, ut post patuit, sanioris consilii prævaluit auctoritas. Susceptum ergo vir Deo dignus Abbo pastorale officium, ut ille qui quid suscepisset intelligeret, irreprehensibiliter disponere pro posse satagebat. Monebat ergo subditos, vitiorum abdicatis spinis, in areolis cordium divinarum serere aromata virtutum. Jam vero contra vitia carnis jugem aiebat debere haberi pugnam, omnique industria investigandum quibusnam armis quis ejus repugnet oblectamentis. Ad quod explendum, post orationum vota, post jejuniorum virilia certamina, multum prodesse censebat litterarum studia, maximeque dictandi exercitia. Quarum ipse per studiosus existens, nullum pene intermittebat tempus quin legeret, scriberet dictaretve. Exstant multa scriptorum ejus insignia

(5) De hac contradictione et turbis inde consecutis confer dicta superius in Elogio sancti Maioli abbatis, pag. 776 tomi superioris.

(6) Hoc ipsum esse puto collectaneum canonum

quæ proprio indigeant volumine. Nos interim aliqua, futuris profutura sæculis, succinctim nostris inserimus chartis. Nempe post elucidatos, ut prælibavimus, dialecticos syllogismos, post exaratas computi calculationes, post solis ac lunæ viarum declaratas dimensiones, in divinas quoque animum intendit Scripturas; assumptisque ex plurimorum Patrum auctoritatibus sententiis, velut prudentissima apis, variis favos componens floribus, mellitum defloravit opus. Quod licet ad præsens non (6) reperiat, partim nostrorum negligentia, partim extraneorum subtractum cupiditate, certum tamen est idcirco eum excerpisse quo haberet ad manum defensiones contra pontificem ecclesiæ Aurelianensis, non recta quædam ab eo exigentem.

B CAP. VII. Arnulfus episcopus ipsi infestus. Abbonis liber apologeticus ad reges. — Denique cum idem vir Domini paratus esset, juxta apostoli præceptum, subdi etiam omni humanæ creaturæ propter Deum (1 Petr. II, 13), intelligens tamen loco quem regerat postmodum posse officere, si ei modos subjectionis (7) quos requirebat ad ipsius libitum dependeret, id facere in omni sua recusavit vita. Unde idem pontifex, Arnulfus nomine, animadvertens nec ratione nec divinarum legum [verbis] eum posse convinci, altercatione manifestum se ei ostendit inimicum. Qua de re actum est ut satellites memorat pontificis eumdem virum Dei, Turonis ad festivitatem sancti Martini properantem, noctanter aggressi gravibus afficerent contumeliis, quibusdam obsequii illius hominibus ad necem usque vulneratis. Quam rem præfatus antistes, cum in reliquis actibus suis honestis semper se demonstraret pollere moribus, nequaquam, ut par erat, indigne tulit; verum, propter vulgi famam, aliquos eorum qui hoc perpetraverant scelus, quasi pro satisfactione, ut virgis cæderentur, ante eum adduxit. Sed Dei servus, perpendens hæc non recta fieri intentione, simulque memor Domini per Scripturam dicentis: *Mihi vindictam, et ego retribuam* (Rom II, 22), quæ offerebantur accipere noluit, et, quia vindictam sumere per semet distulit, ut a Domino vindicaretur emeruit. Etenim quosdam ex ipsis morte subita interceptos in lectulis suis repertos mortuos, alios in rabiem esse versos fama vulgante didicimus. Enimvero, quia difficile est in prosperis invidia carere, a quibusdam aliis præsulibus, necnon nostri ordinis viris, videlicet monachis, quos nunc nominibus propriis designare supervacuum fore credimus, æmulo lacerabatur dente. Quapropter ad dominos rerum, inclytos scilicet Franciæ reges, Hugonem ac ejus filium Rotbertum, a quibus, pro summæ æquitatis ac veritatis tramite quem ipse Dei famulus in offensa diligens tenebat, quam maxime amabatur. Apologeticum scripsit librum, cujus hoc existit exordium:

« Sæpe contingit ut, dum nimius insurgentium editum in tomo II Analectorum a pag. 248.

(7) Lege observationes prævias, num. 9, et præfationem.

calamitatum horror mentem fatigat, ipso horrore non ea quæ dicere debuerat turbatus animus expediat; phantasmate cogitationum aliorum raptus, quæ tacenda sunt dicat, ac, quod est consequens, quæ dicenda taceat. Semper enim summæ tranquillitatis quietem diligit qui veritatis arcanum ratiocinando disponere gestit. Quapropter ab ipsis disciplinarum rudimentis: « Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea (Psal. xli, 2) » laboriosum spiritualis philosophiæ otium, cum ad multorum utilitatem verterem in honestum negotium, cum, meis peccatis præpedientibus, eo relicto, quodammodo ad sæculi sollicitudinem sum reductus, qui sub cura pastoralis regiminis quotidie sustentor aqua angustiae et pane tribulationis. Corrodit me canino dente æmulum supplantatrix caliditas, circumlatrat adversariorum frequens acerbitas; nec aliud contra me immurmurant, nisi quod monachorum senatum salvum esse velim. Nostræ reipublicæ augmentum quæsi, ac cavillationi insidiantium auctoritate qua valui contradixi. « Nec abscondi omnino misericordiam et veritatem a consilio multo (Psal. xxxix, 11). » Pro hujusmodi malis meo insidiantur sanguini, me succenturiatis insequuntur odiis, adeo ut nec regia majestas eos deterreat quin me clanculum trucident, si eis locus tempusve arrideat. Unde sedulus in orationibus meis Dominum deprecor ut judicet et discernat causam meam solito, eripiatque ab homine iniquo et doloso (Psal. xlii, 1). » Hæreticorum autem in hoc eodem libro faciens mentionem, post nonnulla alia, hæc interserit: Omnes, inquit, hæreses ita persecuti sunt Patres nostri ut, primitus fide exposita, explorarent in suis conciliis ne quis sentiret contrarium ipsis apostolis. Qui repertus, absque ulla dilatione aut ad corpus Ecclesiæ est reductus, aut usque ad erroris abrenuntiationem percussus anathemate, catholica privatus est communione. Nec magis serpentem, tangere vitaverunt orthodoxi, quam adhærere hujusmodi lepra contaminatis. Unde in canonibus prohibemur, si nos catholicos esse scimus, nec um eis saltem oremus. Nam sub Marciano principe, apud Chalcedoniam xv et eo amplius dierum actio de hac re ventilata est, residentibus episcopis ve, et, ut quibusdam placet, ecc; quibus omnibus pius princeps ex suarum rerum copia sumptus abundanter præbuit, quoad omnes hæreticos a se repellerent, id est eos qui in verbo vel opere aliter quam sancti apostoli sensissent. Quo facto, in tantum fidei puritas placuit pio principi, ut eam ipse cum sua conjugate sub chirographo publice profiteretur coram illo magno concilio. Cujus piam religionem imitami, domni nostri Hugo et Rotberte, charissimi reges, si in terra viventium Christo vultis esse hæredes ac cohæredes; et de regno vestro omnem hæreticam pravitatem depellite, ut Deus vos custodiat in æterna pace. » Et post pauca, inter reliquas

hæreses etiam de oratione [f. desolationem] Ecclesiarum in his deflens exsurrexisse regionibus, hæc infert: « Caveat, inquit, quicumque vult salvus esse, eam, haud dubie quin Ecclesiam, alicujus alterius nisi solius Dei possessionem credere. Unde Petro principi apostolorum dicitur: *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xxi, 18). Meam, inquit, non tuam. Et Christus alibi: *Domus mea domus orationis vocabitur* (Matth. xxi, 13) Psalmista quoque: *Domum tuam, Domine, decet sanctitudo* (Psal. xcii, 5). Si ergo Ecclesia non est Petri, cujus erit? Aut successores Petri audebunt potestatem sibi vindicare quam non habuit Petrus princeps Ecclesiæ? Certe, charissimi principes, nec catholice vivimus nec catholice loquimur, quando illam Ecclesiam dico esse meam, ille alteram dicit esse suam. Ac veluti quædam jumenta, comparati jumentis insipientibus, utrasque aliquando venales proponimus, propositasque ab aliis emere non formidamus. Est etiam alius error gravissimus, quo fertur altare esse episcopi, et ecclesiam alterius cujuslibet domini; cum ex domo consecrata et altari unum quoddam fiat quod dicitur ecclesia, sicut unus homo constat ex corpore et anima. Videte, æquissimi principes, quo nos ducit cupiditas, dum refrigescit charitas. »

CAP. IX *Concilium apud S. Dionysium de decimis. Abbo apologiam texit.* — In illis sane diebus, in monasterio sancti Dionysii, haud procul a Parisius, concilium aggregatum est quam plurimum episcoporum. Qui, cum de fidei puritate, de corrigendis tam suis quam subditorum pravis moribus sermocinari debuissent, juxta vulgare proverbium cunctum suum sermonem ad decimas (8) verterunt ecclesiarum, quas laicis ac Deo servientibus monachis auferre moliti, resistente eis in hac re hoc venerabili Dei cultore Abbone, promiscuam in se vulgi concitavere manum; orta que subito seditione, tantus in episcopos timor irruit, ut, publica statione relicta, passim quisque diffugeret. Inter quos Sewinus Senonum archiepiscopus, primatum Galliæ in ea synodo sibi usurpans, primatum quoque fugæ arripuit, et, inter fugiendum, securi inter scapulas ictus lutoque a popularibus oblitus, ægre evasit. Uni quoque episcoporum timor fugienti tam veloces additis alas, ut, affluentissimo prandii apparatu quem sibi extruxerat relicto, vicinæ urbis Parisiorum mœnia fugitabundus expeteret. Totam ergo tantæ calumniam injuriæ, tam a præfato Arnulfo quam a reliquis pontificibus, sub semet devolvi perpendens hic Deo devotus Abbo, in eodem Apologetico non solum ab hoc, verum et a quibusdam aliis, hoc modo se purgat objectis:

« Nec me vestro, ait regibus, aliorumque sapientum examini subduco, qui contra canones sensisse suspicor. In episcopos manum monachorum movisse

(8) Sæculo x, de decimis monasteriorum itidem controversiæ emerunt in Germania, ex sæculum, parte II, pag. 29.

accusor, vestram benevolentiam proprio episcopo A tulisse blasphemor, quibusdam excommunicatis participasse criminor. Sed esto : cui sententiæ canonum contradixi, qui in illo concilio vix apertum librum videre potui ? aut concilium illud fuit, ubi conciliati venerunt et disconciliati recesserunt, cum ibi discordes reconciliari debuerint aut canonica districtione multari ? Quid in me singulariter commiserunt episcopi, ut eis saltem cogitatione obesse voluerim, præsertim cum non inimicum, sed fide et opere amicissimum, graviora pericula pertulisse contigerit ? Ecce coram Deo in Christo non mentior quia, audita insequentium conclamatione, ultra quam dici possit indolui, recordatus pristinæ amicitiae et beneficiorum tanti viri, cujus nix venerandum caput ostendit, excepta primatis prærogativa et sacerdotali infula. Qua suggestione vos decepi, ut vestram benevolentiam optimis auferretis, male meritis conferretis ? Num ego Deus sum, qui mutat mentes, mutat corda, mutat regna et tempora ? Vere fateor me magicam ignorare, nec aliquid marum artium didicisse. » Atque paulo post hæc addit : « Denique quod excommunicatis me miscuisse asserit, ejus exemplo utique feci qui filios Belial, nocturno latrocinio in meam necem grassantes, recepit, postquam eos anathematizaverat suus archiepiscopus, singularis meriti Sewinus, et Odo Carnotensium episcopus, nec non et alii magnæ vitæ et religionis viri. Et, iniqua indignatus exurgere judicia, execrantis voce proclamat : O tempora ! o mores ! certe qui volunt exsequi in fabrateria mendacii cupiditates suas pravas, ipsi nituntur condere leges iniquas. » Ad ultimum, sua non ignorans multis displicere scripta, regibus sese commendat, præcipue domno Rotberto quem scientem litterarum ac idcirco diligentem fore noverat studiosorum, scribens in hæc verba : « Præterea dominos meos cum familiariter alloquens bona suadeo, multorum animos scio contra me concitos, juxta illud comici.

Obsequium amicos, veritas parit.

(TER, Andr. I, 1, 41.)

De quorum animositate non multum moveor, dulce decus meum. Rotberte, quem atavis regibus editum divina pietas perduxit ad regni fastigium, si, post D Dominum et sanctos ejus, vestro specialiter sustentor auxilio et concilio, cujus mentionem in quotidianis orationibus meis nunquam prætereo. »

CAP. X. Bernardus Bellilocensis abbas, clari generis, Caturcensis episcopus ; Bernardus Bellilocensis, clari generis, Caturcensis episcopus ; Abbo optima ei dat monita. Simoniam impugnat. Primæ Jerusalem peregrinationes. Bernardi iter Romam, etc. Abbonis alia epistola ad ipsum. Leges pro rerum circumstantiis debent explicari. — Bernardo etiam abbati Bellilocensium, inter alia, duarum mittit textus epistolarum, quarum non putavimus prætermittendam commemorationem. Huic sane Bernardum pater Hugo, haud infimo inter proceres Aquitanicos ortus loco, ex copiosa filiorum caterva Deo obtulerat

ad serviendum, ac ad Floriacense sancti patris Benedicti cœnobium miserat, litteris imbuendum. Quem hic totius bonitatis plenus Abbo, ex præcepto abbatis sui honorabilis Richardi susceptum, valde dilexit, et in quantum temporis opportunitas arrisit, liberalibus artibus erudit. Sed idem Bernardus, non longo annorum interjecto spatio, a patre suo evocatus, Solemniacensi abbatia, quam sanctus quondam construxit Eligius, est donatus ; ac non multo post, Bellilocensem locum, quem ejus genitor jure belli armisque conquisierat victricibus, est adeptus. Cui cum Willelmus comes Tolosanus Caturcensem præsulatum, quem nunc regit, committere disposuisset, et ob hoc, tam ipse comes quam et archiepiscopus Bituricensium, sub cujus diæcesi eadem ecclesia consistit, non minimam pecuniæ summam ab eo exigerent, ad hunc alumnum suum sanctum dirigit Abbonem, quid facto opus esset interrogans. Ad quem ille charitativam direxit epistolam ita se habentem : « Quia te divina pietas servum suum multis honoribus admodum extulit, quos virtutum prærogativa adeo excolis ut te imitabilem præbeas pluribus bonis, hortor et admoneo ut, tuæ memor professionis, illos gradus excellentiæ appetas in quibus Dominum non offendas. » Et post aliquanta, eos denotans qui gratiam sancti Spiritus vel vendunt vel emunt, hæc dicit : « Hujusmodi emptores quasdam velut telas araneorum texunt qui bus se defendunt, quod non benedictionem, sed res Ecclesiæ possessuri emunt. Cujus vero possessio est Ecclesia, nisi solius Dei ? Quis ejus dominus, nisi Deus ? Quia etsi præsens Ecclesia indiget duobus advocatis, uno in rebus temporalibus, altero in spiritualibus ; neutrum tamen habet ut dominum, qui eam vel vendere possit vel emere quam Christus redemit suo sanguine. » Dansque ei consilium, hujusmodi clausula finem imponit epistolæ, « nunquam ergo, inquis, fieri hæreticus ullo modo acquiescas, quia inaniter de peccatis pœnitentiam agit qui eam fidem impugnat quam sub sanctis apostolis catholica tenuit Ecclesia. »

Verum Bernardus, tandem aliquando bonorum hujus vitæ pertæsus, videns multorum frigescere charitatem et ideo superabundare iniquitatem, de liberavit animo, relictis omnibus quæ possidebat, Jerosolymam petere. Quod iter a patre ejus, pœnitentiæ voto, ante omnes fere in hoc tempore Galliæ habitatores cœptum ac percursatum fuerat. Nec tamen hoc absque sui sententia didascali aut consilio perficere disponens, ad Floriacum venit monasterium secreta cordis sui huic suo totius bonitatis patefacturus magistro. Ille, Jerosolymitano interdico itinere, ne omnino ejus voluntati contraire videretur, Romam petere, montem Garganum adire concessit, paternoque affectu attributis comitatu sive obsequio illius aliquibus suorum, cum fraterna eos sivit abire benedictione. Qui propinquorum suorum æque limina apostolorum aduentium coactus querelis, dicentium ejus abcessu clandestina inter se consurrexisse bella, Constantium presbyterum,

quem ei ut obsequeretur pius magister ipsi delegaverat, ex itinere ad eum remittit, mandans suorum necessitudine se domum redire compulsus; non tamen quidpiam se sine ejus præcepto acturum, quin potius ei per omnia, uti prius sponderat, pariturum. Simulque quæstione proposita inquit utrumnam melius esset cuncta relinquere, an, ut suis præsidio foret, sæculo specie tenus deservire. At veritatis amator Abbo, apicibus ad eum directis, et quid sibi rectius videretur exponit, et quid ipse tenere mallet liberam dat eligendi copiam. In quibus non solum ipsum Bernardum abbatem, sed etiam universos viæ ejus consortes, aut gravi laboravisse incommodo aut mortem obiisse condolens deflet. Inter quos dominus Remigius monachus, qui post cellæ in qua idem beatus Abbo corpore humanatus quiescit præfuit, ab eodem Dei viro ad obsequium memorati abbatis, nunc episcopi, directus, magna vi febrium vexatus est. Sed nos memoratos apices ad demonstrandum hujus hominis Dei benignitatis affectum ex integro huic volumini inserere dignum duximus, in reliquis ejus epistolis abbreviationi operam daturi. Est enim hujusmodi :

« Domno meo, abbatum charissimo BERNARDO, servus servorum Dei ABBO. Suscepi, venerabilis in Christo, vivas tuæ peregrinationis litteras, et ex pene mortuo presbytero addidici quid inter fluctus cogitationum semivivus lugeas, quem concepti voti impotem patriæ calamitas in præsentiarum reddit et innatam devotionem, ut opinor, distulit, non funditus exstinxit. Quod audiens, fateor, nimis indolui et lacrymando dolori satisfeci; quando quidem tui desiderio gementibus circumstantibus fratrum maxima multitudo, et, omnibus in commune gementibus, redibat ad memoriam quod vir magnæ gravitatis Hugo, tui comes itineris et socius laboris, multis bonis flebilis occidit, nulli nebilior quam tibi, pro cuius amore, post Dominum, patriam, parentesque relinquens, exsul vitam finivit. Cumque satis egissem mœroris, tandem mihi consului, quia tibi absentem non potui, quem in orationibus interdum videre videor, dum omnipotenti Deo sacrificium spiritus contribulati offerre non desisto. Siquidem id nimium extimui, quod bajulus legationis innotuit; vultum videlicet vestrum ita emarcuisse ut vix queatis subsistere, non solum destitutus sobrietate et amicitia defuncti, verum etiam robore proprii corporis. Vereor itaque ne insidiæ diaboli, quæ multæ sunt et vias servorum Dei spinis circumsepunt, te a via mandatorum Dei avertant et retro respicere compellant, priusquam ad Segor parvulam civitatem devenias, in qua tuam animam salvans salvare queas (*Genes. xxi*), Scio etenim quod nunc tibi circumstrepunt propinquorum greges, militum phalanges, amicorum multitudines; et succenturiati declamatorie persuadent quod sibi, non tibi utile dijudicant. Sed, domi vitulis religatis, nosti quid vaccæ fecerint quæ muiantes arcam testamenti portaverunt, et, non

declinantes ad dexteram vel ad sinistram, Bethsamis pertulerunt (*I Reg. vi, 12*). Cujus facti non immemor, recordare quod in sacrificio jubetur offerri cauda hostiæ, nec ulla rei familiaris cogitatio subrepat quæ te a recto itinere dimoveat. Nam occurrit animo quod mecum familiariter locutus es, dum Romam proficisci decrevisses, consulens utrum scilicet relinquere deberet semel suscepta cura pastoralis regiminis, et oporteret dare libellum repudii fratribus et filiis qui nobis adversantur in via Dei. Cui cum ego respondissem quod auctoritate Patrum certum noveram, et creditis ovibus mortem prævalere persentiscerem, te infructuosum saltem tibi persuadere nec ausus sum nec debui, exemplum proponens Pauli Damascum fugientis et beati patris Benedicti monachorum legislatoris. Denique in multis causis occasio se immergit, quæ difficultatem contrariæ legis bono exitu meliorem reddit. Quis enim non laudet curam pastoralis regiminis, si prosit? Quis rursus non laudet in se benevolentiam pastoris, si aliis non prosit? Solet nempe esse in præceptis divinis quod et in antiquis reperitur editis. Lex est: Si quis masculus templum Veneris fuerit ingressus, capite puniatur. Quidam juvenis, præteriens templum Veneris, intus matrem cædi conspexit, et introgressus eam eripuit. Accusatur contra legem fecisse. Defendit se ille legi paruisse, et, inter dissidentes, si percussori ignorantia non prosit, juvat ex circumstantis occasio pietatis. Idem est in nostris Evangeliiis, ubi præcipimur non solum uxorem relinquere, sed etiam odisse, proposito præmio, quod qui hoc fecerit centuplum accipiet et vitam æternam possidebit. Rursus qui uxorem dimiserit, non quidem præmio, sed eo supplicio dignus scribitur quo mœchi damnari præcipiuntur. Porro et qui matrem eripuit, et qui uxorem dimisit, uterque præjudicium patitur, si supplicio punitur; quoniam inde auctori legis se placere putat, unde offendisse præjudicatur. Quapropter, dilectissime, non bonum malo melius existimes, sed bonum bono melius credas: et ex contrariis sententiis eam eligas qua vitiis abrenunties, et moralibus virtutum exercitiis crescas. Denique, dum, abbatis onus portare debeas, an debeas deponere, addubitas, discretionem, qua maxime opus habes, matrem virtutum assumas; et, conscendendo tribunal conscientiæ, judicio discute quid utilius honestiusve sit animæ tuæ. Nam officium abbatis implere, et lucrum animarum quærere honestissimum est, cui non impossibile est; cui vero malitia subjectorum impossibile est, quid superest, nisi ut honestius putet divino parere oraculo, quo scriptum est: *Fili, miserere animæ tuæ placens Deo?* (*Eccli. xxx, 24.*) Sane et apud Ezechielem speculator, clamans et non auditus, animam suam liberat; et, apud Benedictum patrem, pastor spretus et contemptus absolvitur, qui omnem curam exhibuit creditis ovibus. Cæterum, venerabilis pater, saltem in festi-

vitale patris nostri Benedicti quod tibi placeat inno-tesce, ut certi esse possimus quantocius de tua quam optamus salute. »

CAP. XI. *Abbonis duplex iter Romam. Gregorii papæ responsum ad ipsum* — Interea eximius Abbo condigno apparatu Romam profleiscitur, privilegia ecclesiæ sibi commissæ corroboraturus, imò renovaturus. Sane non qualem voluit aut qualem debuit, sedis apostolicæ pontificem, nomine Joannem, invenit. Nempe turpis lucri cupidum atque in omnibus suis actibus venalem (8*) reperit. Quem exsecratus, perlustratis orationis gratia sanctorum locis, ad sua rediit, emptis optimæ speciei aliquantis holosericis palliis ornatui ecclesiastico congruis. Porro, paucis labentibus annis, occasio se præbuit ut, rogatu ac precibus gloriosi regis Rothberti, Romuleam repedaret ad urbem. Præcipua vero earum pro quibus directus est causarum, hæc fuit : quia Arnulfus, Remorum archiepiscopus, absque justa audientia sede sua privatus custodiæque fuerat mancipatus. Ob hoc Gregorius, qui Joanni in apostolica successerat sede, non solum nobilitate generis, verum etiam probitate clarus mentis, toti regno Francorum anathema se inveclurum comminatus est. Hac igitur ex re Italiam repetere servus Christi Dei cogitur. Et quamvis mole corporis gravaretur (nam, in transmarinis regionibus peregrinorum ciborum inusitata qualitas decoctæque potionis haustus corpus ejus pingue reddiderat), nequaquam tamen labore fatigabatur. Nec vero ipsa ejus pinguedo ullam ei ingerebat dehonestationis maculam. Et cupidus pacis cum foret, leve ducebat omne genus defatigationis, dummodo eum reperiret virum per quem, fama vulgante, audierat ad pristinum posse statum religionis resurgere normam. Profectus ergo Romana iterato revisit mœnia, ubi, eo quem quærebat nequaquam reperto, per concava vallium, per prærupta montium investigans, tandem in finibus Spoletanorum invenit. Cumque se in vicem duo Ecclesiæ lumina conspexissent, gaudio ultra quam credi possit gavisus magno, in mutuos ruunt amplexus. Et prior veræ humilitatis custos Abbo salutatoria a parte regis depromit verba. Tum sacerdos vere apostolicus, reddita benedictionis recompensatione, ait beato viro : « Bene te advenisse gaudeo, fili, Ecclesiæ veritatisque, ut comperi, custos ardentissime. Etenim surdus de te rumor meas repleverat aures, te tam divina quam humana pollere sapientia, nec qualibet amicitia a jure æquitalis abduci posse. Vere fateor me jam dudum desideravisse tuum intueri vultum, tuo concupivisse amicabiliter perfrui alloquio. Fruamur ergo cupitis sermocinationibus, alternisque divinarum atque mundanarum lectionum aliquandiu mentem relevemus studiis. Porro unum te volo nosse, legationem tuam me benigne suscipere, et quæque suaseris me facturum fore. Tuum autem erit petere, meum vero petitis pro posse assensum præbere. Novi namque

A nihil te contra jus fasque postulaturum, ac ideo me tibi contraire scio non esse æquum. » Post hæc verba, omnibus ei collatis victui necessariis, ad hospitium sivit abire. Sicque, octo ferme diebus, eum detinens et frequenter convivio suo eum ascendens, cunctis pro quibus ierat libens annuit.

CAP. XII. *Privilegia et dona Abboni ab eo concessa Privilegii summa. Arnulfi archiepiscopi restitutio.* — Tunc vere sollicitus pastor Abbo, memor utilitatis loci quem regebat, privilegium illi apostolicæ utilitatis fieri rogavit. Quod Deo dignus papa tam favorabiliter largitus est, ut non solum nullum pecuniæ quæreret lucrum, verum thymiamate ac planeta, qua inter missarum uteretur solemniam, donatum, eumdem Dei famulum gaudentem ad proprium remiserit solum. In eo sane privilegio inter alia continetur ut episcopus Aurelianensis, nisi invitatus. Floriacum nequaquam adeat cœnobium, neve unquam quilibet pontificum eidem monasterio divinum interdicit officium, etiamsi tota Gallia, ob populi peccata, anathematis feriatur vindicta a sede apostolica. Sed ne quis eos, domnum dico apostolicum et Abbonem sanctum, existimet in hoc facto contraria regulis sanctorum sensisse Patrum, necessarium nobis visum est, ex epistolis Magni papæ Gregorii pauca de pluribus hic exempla inserere, in quibus exquirendis pia huic beato viro semper fuit intentio. Sciebat namque illum nunquam vel sensisse vel scripsisse contra canonum decreta. Scribit ergo idem egregius papa Gregorius Maximiano Ravennati episcopo, inter alia : « Quoties, pro utilitate monasterii sui, ad pontificem Romanum abbas venire vel transmittere forte voluerit, id ei modis omnibus liceat. » Quod vero ab episcopis et clericis monasteria inquietari non debeant, tam memorato pontifici quam ejus antecessori Joanni, frequentibus scripsit epistolis. Luminoso quoque abbati de eadem re, inter cætera, sic ait : « Castorio, inquam, fratri et coepiscopo nostro nostra præceptione transmissa, ei successoribusque ejus a te monasterioque tuo cunctam læsionem abstulimus funditus potestatem, ut nec ultra in vestro versaretur gravamine, nec monasterii res describat, nec publica illic debeat esse processio. » Ad eundem etiam Castorium, post aliqua, ita scribit : « Missas, ait, illic (haud dubium quin in monasterio) publicas per episcopum fieri omnino prohibemus, ne in servorum Dei recessibus, popularibus præbeatur ulla occasio conventibus, et simpliciores ex hoc animos plerumque (quod absit!) in scandalum trahat frequentior quoque muliebris introitus. » Quod autem divinum officium monasteriis interdici non oporteat, Joanni episcopo de Urbeveteri scribens, ita asserit : « Agapitus, abbas monasterii sancti Georgi, insinuavit nobis plusima se a vestra sanctitate gravamina sustinere; et non solum in his quæ necessitatis tempore monasterio aliquod possint ferre

(8.) Id est Joannes XV, post annos pontificatus undecim mortuus anno 996, quo et successit Gregorius V, ad quem Abbo a Rothberto legatus est.

subsidium, verum etiam in hoc monasterio missæ prohibentur celebrari, sepeliri etiam ibidem mortuos interdicis. Quod si ita est, a tali vos hortamur inhumanitate suspendi, et sepeliri ibidem mortuos vel celebrari missas nulla ulterius habita contradictione permittas, ne denuo querelam de his quæ dicta sunt prædictus vir venerabilis deponere compellatur. » Verum de his satis dictum; nunc cœptæ narrationis ordo repetatur.

Regressus itaque honorabilis Abbo ad regem a quo missus fuerat, cuncta pro quibus ierat perfecta nuntiat. Arnulfum Remensem custodia (9) exemptum pontificatui restituit; pallium illi a domno papa directum reddidit. Post hæc, per internuntios, ipsi venerabili apostolico domno Gregorio amicales plenasque reverentiæ dirigit litteras, in quibus innoscit se cuncta uti jusserat perfecisse. Quarum istud est exordium: « Domino semper in Christo venerabili, sanctæ Romanæ et apostolicæ sedis præsuli, ac ideo universalis Ecclesiæ doctori, suus ille, Abbo Florianensium rector, in Christo salutem. Sæpius contingit ut puritas integræ veritatis vacillet sententia malefidi interpretis. Quod ego, venerabilis pater, cavens, vestri animi sensa fideliter simpliciter quo, ut præcepistis, deprompsi, nec animositatem ex asse servavi, quandoquidem nihil addidi, nihil minui, nihil immutavi, nihil reliqui. Horum omnium ipse Arnulfus, e custodia liberatus et absolutus, testis est; cui vestrum pallium eo tenore (10) obtuli quomodo illud acceperam ex sanctis manibus vestris. » Meminit et in fine earum planetæ ab ipso

sibi datæ, ita inquit: « Nam, liberalitatis vestræ memor, ut servus Domino gratias refero, qui inter missarum solemnias, munere vestro usus planeta, vestri nullo modo oblivisci valeo in meis oblationibus. Cæterum vobis semper parere decrevi, cuius apostolatam Deus custodiat in æterna pace. »

CAP. XIII. *Abbonis epistolæ et scripta quædam.* —

Ottoni quoque imperatori epistolam versibus conscripsit hexametris, nullis sapientium istius temporis comparandam carminibus, e Porphyriano utique sibi codice exemplar sumens, hunc versum, materiam et quasi fundamentum totius constituit operis.

Otto, valens Cæsar, nostro tu cede cothurno.

Is nempe versus in eadem desinit littera qua etiam incipit; sicque fit ut ipse principia versuum omnium finemque tenens, per medium quoque epistolæ erectus, itemque in transversum in modum crucis incedat, ipse nihilominus clausula carminis fieret. Atque hoc modo contingit ut et ipse sexies diversis modis legatur, et quatuor quadrangulos in epistola

(9) Hinc recte colligit Cossartius Arnulfum non statim a Remensi concilio anni 995, sub Joanne XV, restitutum fuisse, sed tantum sub Gregorio V, sub quo hæc legatio contigit. Ad totum, IX col. 757 et 758.

(10) Sic restituendus hic locus ex ms. codice dif-

faciat in quibus quadrangulis quatuor nomina erectim posita leguntur: in duobus quidem Otto et Cæsar, in aliis vero Abbo et abba, quæ minio scripta, licet separatim hoc sonent, tamen cum aliis versuum litteris in ordine rediguntur (*vide infra*).

Sed et idem venerabilis Abbo ad Odilonem Cluniacensium abbatem venerabilem, sanæ et religiosæ vitæ virum, scribens, quid capitula eræ (11) sive adnotata, quæ in Evangeliiis habentur, inter se discrepent; quidve de . . . aperta satis enodatione declarat. Existunt et alia ad alios hujus sancti patris scripta, quæ, ne lectori fastidium generent, nunc interim tegantur per silentium. Unum illud non omittendum, quod cyclos annorum incarnationis Dominicæ, ab incarnati Verbi initio ad sua usque tempora, juxta veracem Evangeliorum fidem correxit atque ad annos postea circiter mille quingentos nonaginta quinque dilatavit. Cujus operis præfatiunculam (12), fratribus ac filiis suis, nobis scilicet Florianensibus consignans monachis, mentionem facit anni transitus sanctissimi patris Benedicti.

CAP. XIV. *Leprosus ab eo sanatus.* — Sufficiat jam nunc laudem fidelis linguæ ejus, stylique politi, quantum possibile fuit, deprompsisse elegantiam; illud celebri fama in populos propalare dignissimum nequaquam hunc beatum virum a Deo expertem miraculorum relictum, dum adhuc carne præsens incoheret sæculum. Quin potius ejus sibi monstravit placuisse vitam quam miraculis voluit esse insignem. Eadem autem tempestate fuit quidam homo quem dira lepræ perfuderat macula. Hic admonitus est per somnium uti ab hoc Dei homine suæ sanitatis quæreret auxilium. Qui, veritus per seipsum accedere ad eum, quemdam boni testimonii optimæque conversationis adiit monachum, nomine Elisiernum [*Boscio male, Elizerium*], huic eidem sancto familiarissimum. Illi ergo suæ necessitatis exponit causam, manifestatæque visionis modum. Revelatum quippe sibi fuisse aiebat debere eundem Christi famulum aqua exorcizata manus abluere, quam videlicet aquam ipse æger suscipere deberet, languentiaque membra perfundere. Audiens hæc monachus primo detrectavit fidem ejus adhibere dictis, simulque cum his cœpit objurgare verbis: « Cur, inquit, o homo, nos tentatum advenis, somniorum tuorum deliramenta pro veris inferendo? Noli, noli falsis tuis adulationibus nostras mentes seducere velle. » Tum ægrotus persancte dejerat se nullam fallaciæ nebulam prætere, quin potius vera allegare. Abiit ergo frater ille ad hunc de quo sermo vertitur ter beatum, et divinum, quod a languente audierat, ei pandit oraculum. At ille paulo commotior et indignantis vultu expresso, peneque illacrymans:

ficili, cum Vossius legerit, *pallium coopertum*.

(11) Eræ seu heræ interdum sectiones capitum significant ex tomo II *Analectorum*, pag. 458, 459.

(12) De hoc opusculo actum est in observationibus præviis.

« Non, inquit, hactenus ea vobis contuli exempla, ut me adulationis quis æstimet desiderare obsequia. Quapropter si meum te vis vocari et esse dilectum, cave ex tuo ore istud deinceps audiam verbum, præcipue cum ad ista me nullatenus sciam fore [esse] idoneum, et sanctorum talia sint gesta viro- rum. Cui cum a fratre objiceretur non oportere illum gratiam sibi divinitus collatam occulere, quæ saluti petentium crederetur posse prodesse, præser- tim cum id ille recta et simplici fide, non adulan- tium persuaderet voto; tandem se vinci passus est, allataque benedicta aqua, manus lavit, memorato monacho tribuit, ut eam poscenti infirmo perferret imperavit. Acceptam ille aquam leproso perfert, eique inquit: « Nunc, inquiens, tua infirmitas palam cunctis est. Si ergo tuis nos vis fidem accommodare sermonibus, postquam te his perfuderis aquis, die terlia nostris temet visendum repræsentâ obtu- bus. » Fecit æger ut sibi imperabatur, et ecce ante transactos præfati termini soles, dudum discolor cunctis naturali visebatur reinduta [i. reindutus] specie. Quod ubi fratri illi perspicaciter credibile apparuit, mox homini Dei quæ fuerant acta indicare curavit; a quo sub terribili Christi nominis invoca- tione interdictum suscepit ne hoc ulli hominum ipse vel is qui sanatus fuerat innotescerent, quandiu ipse sanctus in corpore maneret. In qua re Domini Christi et Redemptoris nostri imitatus exemplum est, qui, sanatum a se alloquens leprosum, *Vide*, ait, *nemini dixeris* (*Matth. viii, 4*). Hæc nobis, post hujus sanctissimi viri transitum, præfatus domnus Elisiernus sub attestatione retulit veritatis; quæ nos, absque detrimento veri augmentove falsitatis, simpliciter referre studuimus. Ille venerabilis Eli- siernus, ante peractum ex quo ista nobis retulit annum, laudabilis vitæ diem clausit ultimum.

CAP. XV. Ornamenta ecclesiæ ab eo facta. — Non abhorre a recto laudis creditur genere, si ea quæ sub ipso vel per ipsum ad ornatum domus Dei, quæ est ecclesiæ, gesta sunt, noster explicet sermo, maxi- me cum inter Salomoniaca præconia hoc præcipue laudetur quod templum Domini magnificis extruxe- rit impensis. Et quamvis ejus tenues copię divitiis nequeant locupletis Salomonis adæquari, tamen quæ prout pauper quem regebat locus tempusque mali- gnum persuasere, acta sunt, silentio non sunt digna obnubilari. Namque anteriorem tabulam altaris sanctæ Dei genitricis Mariæ, ab antecessore ejus domno Oylboldo auro construi cœptam, ad per- fectum usque perduxit, duas circumjacentes argento opertas augmentari fecit, et, ut breviter multa per- stringamus, sex altaria, tam ejus quam monachorum sub ipsius regimine consistentium, devota intentio- ne, argenteis sibi affixis præfulgent laminis: unum videlicet, sub nomine Patris Benedicti Deo dicatum aliud, sub nomine summæ ac individue Trinitatis, sancti quoque Stephani et sancti Aniani, necnon sancti Joannis evangelistæ fratrisque ejus beati

A Jacobi. Sed et paries ligneus, circa tumulum inclyti confessoris Christi Benedicti locatus, simili est complus specie metalli, atque in eo quedam mira- culorum ejusdem dilecti Domini cœlatoria arte perspicuntur expressa. Hæc itaque et alia non- nulla sub egregio patre Abbone in Floriacensi cœ- nobio perfecta sunt, instantia et procuratione ho- norabilis monachi Gauzfredi, cui ipse sacrorum commiserat custodiam thesaurorum, cujus etiam Gauzfredi sollicitudine gazophylacium lapideum est constructum, ad repellendam ignis, si (quod absit!) ingrueret, violentiam salis idoneum, eodem de quo loquimur venerabili patre Abbone sumptus submi- nistrante, de cujus vitæ moribus et scriptis quia mul- ta retulimus, ne fastidiosi in multiloquio simus lecto- ri, stylum ad ejus enarrandum verlamus transitum.

CAP. XVI. Regulæ monasterium reformaturus adit. Suos ibi relinquit. — Igitur cum hic Deo amabilis hominibusque venerabilis Abbo per sexdecim annos continuos in a Deo sibi commisso pastoralis strenue desudasset officio. Wasconiam proficiscitur. Est in illis partibus monasterium quoddam Squires, ut fer- tur, antiquitus nominatum; a modernis, contrario nunc vocabulo, Regula vocitatum. Nulla quippe religionis norma, nulla aut rara bonæ conversationis saltem vestigia usque ad hæc in eodem loco appa- ruere tempora. Id Guillelmus Sanctionis filius, Bur- degalensium comes ac totius Guasconiæ dux, audita fama religiosæ vitæ domni Richardi Floriacensium abbatis, ipsi successoribusque ejus ad regendum dudum commiserat, ut in libro (13) quem de vita vel actibus abbatum nostri loci scripsimus, plenius explanatum est. In quo loco, tam ab ipso venerabili Richardo quamque a duobus ejus successoribus, Amalberto ac Oylboldo, diu multumque elaboratum est, quo vere is locus, per habitatorum conversatio- nem, vocabulo uteretur suo; nec quidquam utilitatis actum. Post quos dum hic vir beatus Abbo regimi- nis adeptus esset gradum, quibusdam sibi persua- dentibus quatenus eo proficisceretur, respondebat cum joco se illuc iturum quando eum satiety cepis- set vitæ. Et quanquam id ipse ludens diceret, tamen ita se post rei habuit exitus. Ferebatur denique nulli prædecessorum ejus post iter Guasconiæ diu vivere D licuisse. Tandem ipse ad jam dictam pergat patriam, ejus regionis adit comites, memorati filios Guillelmi, Bernardum et Sanctionem, eundem locum non pro suo, sed ipsorum disponit libitu. Et tunc quidem prospere ad sua rediit, quibusdam suorum, quasi ob tutelam loci, relictis. Verum hi quos relinquebat, perfidiam Guasconum veriti, et tunc inviti reman- serunt, ac postmodum, nullis a Guasconibus per- pensis injuriis, cum his quos illis veluti adjutores miserat, ad eum revertuntur. Qui, eorum inertię culpam fore [fuisse] nactus, alios mittit qui quod priores neglexerant corrigere curarent. Illi, simi- lia passi, legatos ad eum dirigunt, quid pateren- tur intimant, ac, ni maturato sibi subveniatur, lo- delitescere dolendum est.

(13) Hunc librum excidisse, aut certe etiam nunc

cum deserturos atque ad propria minitantur se regressuros. Unum hoc sibi ex sententia comitum notum fore [esse] mandant : liberiolem sibi quam prius affuturam loci potestatem, si semel ad eos adeat, et tam comitibus quamque Amalguino vicecomiti, quem ipse eis advocatum dederat, quid ipse velit verbo tenus declaret : quos manere decreverit, mansuros; quos exire judicaverit, memoratos polliceri principes vi se expulsuros,

CAP. XVII. *Alterum ejus iter Regulam per Pictavos, etc.* — Tandem talibus impulsus allegationibus, impendente jam ultimo vocationis suæ die, secundo iter arripit, hos ex monachis itineris comites assumens: supra nominatum Remigium, meque qui hæc scribo Aimoinum, cum Guillelmo, suæ venerantiæ, juxta abbatum morem, tum bajulo (14). Jamque in via constitutus, legalis qui pro se venerant imperat se antecedere, comites advocatumque certos de suo adventu reddere, ne moram colloquii faciant, dum ipse ad eos venerit, procurare. Ipse, in nullo negligens utilitatis cœnobii quod regebat, Pictavos pergit, Guillelmum illius urbis adiit comitem, pro juvenine possessionis monasterii sui, quæ Salx dicitur, calumniis advocatorum valde oppressæ, eum rogaturus. A quo die dicta, in qua sibi post suam regressionem ab eodem comite justa deferretur audientia, pro re alia aliquantisper inibi moras nequit. Forto abbas monasterii Sancti Cypriani in suburbio Pictavorum siti, eidem sancto consanguinitate conjunctus vocabulo Gislebertus, crimine falso impetebatur. Is eum humillima detinuit prece, uti suæ causæ, quam in proximo ventilandam autumabat, interesse dignaretur. Sed cum improbus subsedisset accusator, manifestusque fieri vereretur, vir Domini Abbo, qui cunctis injuriam patientibus, quantum in se erat, opem ferre cupiebat, litteras eidem propinquo suo, ex sua parte abbati Cluniacensium Odiloni, cui idem monasterium subjectum erat, perferendas tradit; quæ videlicet litteræ et ultimæ epistolarum ejus existunt, et apud nos cum reliquis (15) conservantur. Ipse iter quod cœperat maturare contendit. Nos ergo quinta postquam ibi adveneramus die, celebrata omnium sanctorum solemnitate, quinta æque feria inde progressi, per Karrofense [Charroux] monasterium, ad Nantoliacum devenimus cœnobiolum, in honore sanctissimi patris Benedicti fundatum; unde digredientes Sabbatorum die, Engolismam (16) advenerimus; a qua urbe die Dominica egressi, dum incerti pro advenientis noctis hospitio, ac idcirco mœsti incederemus, ostendit Dominus nobis nequa-

(14) Bajuli abbatis erant ejus officiales domestici, quales erant capellanus, procurator et sigilli custos. Ad Glossarium ad Matthæum Parisium. Illic *bajulus venerantiæ abbatis* videtur esse gerulus sigilli, in quo expressa erat imago abbatis, aut certe capellanus, qui pedum pastorale ante eum gestare solebat. Et quidem *ferula* Abbonis post ejus mortem in *Franciam*, id est Floriacum, remissa est, testante Ademaro monacho in Chronico.

(15) Joannes a Bosco hic notat Papyrium Masso-

quam se oblitum illum sanctum habere virum in cujus obsequio iter illud conficiebamus.

CAP. XVIII. *Domini a Giraldo exceptus et a matre Aimoini.* — Nam, dum ad castrum, cui Albaterra [Aubeterre] nomen est, tendere deliberassemus, repente dominus ipsius castri nobilis vir, nomine Giraldus, post tergum nostrum celerrime adveniens apparuit. Qui dum inquireret quinam essemus, et beatum patrem nostrum Abbonem adesse cognovisset, gaudens ob ejus præsentiam, ait ad eum: « Dominum, inquit, fidemque meam testor, me admodum gaudere quod te, domine, videre merui; nam bonitas et sapientia tua universo nostro pervulgata sunt orbi. Unde, si tuæ placet benignitati, hospes tibi ero in hac nocte per liberalis, cuncta victui necessaria tribuens. » Fecit ut dixerat, et usque ad noctem permanens, etiam in obsequendo, famuli fungebatur officio. Cumque juxta quamdam sui juris ecclesiam nobis hospitium præbisset, ad memoratum castrum incibatus abiit. Postero die, in statu perseverans hesternæ benevolentiam, obviam ei processit, præmittens per internuntios piscium xenia, eumque aliquot deducens milliaria, tam ipsi homini Dei quam his qui hospitii gratia comitabantur, duces viæ largitus est. Sic demum benedictione postulata atque percepta, gaudens regreditur ad sua. Hæc ideo retulimus, ut aperte clareat huic sancto viro nunquam defuisse divinum, ubi humanum putabatur de fore auxilium. Nec tunc solummodo, verum in omnibus itineribus ejus, ac præcipue per universam quam ea tempestate tenuit viam, sicut domini a servis, ita a cunctis per quos transitus fuit, jucundus ipsius præstolabatur adventus. Porro nos eadem die qua de Albaterra promovimus, transmeato Ella [Ile] flumine, unacum beato Abbone, in villa, quæ Ad-Francos dicitur, hospitali sumus. Suscepit nos inibi genitrix mea, memoriali militis Giraldi consanguinea, vocabulo Aunenrudis, cum quanta potuit humanitatis exhibitione. Hæc devotionis et obsequii fervore circa eundem Dei flagrans hominem, obnixè orabat ut biduo apud eam manere dignaretur. Quod ille vehementer abnuit, et, die data, suis ut viam maturato capiant imperat, tumque primum quasi præsagus brachium in quo post percussus est, dolere sibi prædixit.

CAP. XIX. *Regulam tandem appellit.* — Inde ad Dordonæ [la Dordogne] fluentia ventum; quo enavigato amne, Guasconiæ fines ingrediuntur. Transmeantibus Dornoniam, antequam ad præfatum veniatur Regulæ cœnobiolum, Droth (17) torrens-

num, qui Abbonis epistolas penes se habebat, easque magno reipublicæ detrimento occultas retinebat; at nunc eas editas habemus ex codice Pithæano.

(16) In monasterio S. Eparchii, vulgo S. Cybar, Engolismæ hospitatus est, teste Ademaro ejus loci monacho.

(17) Sic legitur in ms. codice quo usus est Joannes a Bosco, tametsi Aroth seu Codrot edidit, dubius scilicet utrum legendum esset.

occurrit, quem dum transire esset necesse, vir Dei lintrem, quæ perexigua illo habetur in fluviolo, dum ascendit, ea introrsus a lato littore relabente, cingulo tenuis pene in aquam decidit. Mirum dictu! vestigiis paululum madefactis, in reliquis indumentis vix tenuis apparuit humor. Transmeato sane hoc pessimi occursus torrente, postero die ad monasterium Regulæ ventum. Et primo quidem die, cum quiete manserunt; secundo sane, inter nostros et Guascones jurgium propter cibaria equorum ad vesperum ortum vixque a majoribus sedatum est. Quod ubi in crastinum venerabilis pater Abbo comperit, suos vehementer redarguit cur inermes et inter infensam sibi gentem bella cicerent, monebatque patientiam servare, donec ipse cum comite ac loci advocato colloqueretur qui jam jamque affuturi credebantur. Tum demum suas suorumque, quos primitus ibidem reliquerat, injurias ad libitum ultam iri pollicebatur. His ac similibus verborum furibundos sedare tentabat animos. Erat ea die celebris universo orbi beati pontificis Martini Turonici solemnitas, et sanctus vir magna cordis ac corporis alacritate missarum festiva celebravit solemnitas. Qua die et sequenti, quæ Dominica fuit, idem Dei famulus Abbo, post sancti sacrificii per seipsum oblationem accorporis refectionem, montem in quo monasterium situm est undique perlustrans, laudare simul ac mirari non solum loci firmitatem, verum etiam maximorum quæ inibi fuerant ædificiorum fundamenta cœpit. Horum itaque locorum situm, a sancto viro laudatum, succinctim litteris mandare opportunum fore credimus.

CAP. XX. Regulæ situs. Cassinogilum. Regulensium factio in Abbonem. Abbonis plaga. Interitus. Seditiosorum furor. Abbonis funus. Sepultura cum solitis vestibus.— Monasterium Regulæ, in honore principis apostolorum Deo dicatum, in monte est positum. Qui videlicet mons a tribus lateribus, orientali, aquilonali et occidentali, aliis cingitur montibus; a meridie Garonna vallatur flumine periculosaque vallis voragine. Ab oriente inter ipsum et alterum montem vallis existit perangusta, per quam fons meat, quam incolæ Mosellam nuncupant; simili modo ab occidente alterius fontis rapido alluitur cursu, cui Mosa nomen est. Hæc nomina a Francis illis imposita æstimantur, qui a Magno Carolo ad tuitionem provinciæ ibi relictæ sunt. Non longe quippe ibi abest palatium ipsius magni principis Cassinogilum, sed quasi tribus milliariis, in quo idem imperator uxorem suam, Ludovici Pii matrem, gravidam reliquit, dum contra Sarracenos expeditionem in Hispaniis ageret. Quod et Heinardus vitæ illius relator scribit, et nos in libro miraculorum sancti patris Benedicti breviter expressimus. Locus sane Regulæ ob supra dictam positionem non facile hostium patuisset accessui, nisi ab aquilone parva

ei adjaceret planities, cui conditor municipii vel ut quidam volunt, civitatis, turrim quadris lapidibus exstructam opposuit, quæ nunc ruinarum tantummodo suarum indicia præfert. Igitur tam hujus quam cæterorum ædificiorum dirutos parietes, et per deversa totius montis latera propter firmam cæmenti tenacitatem dependentes, homo Dei conspicatus admiransque, læto nobis arridens vultu, inquit: « Potentior, inquit, nunc sum domino nostro rege Francorum intra hos fines, ubi nullus ejus veretur dominium, talem possidens domum. Sed heu pro dolor! aliter quam ei ac nobis utile fuit, hujus loci parabatur possessio.

Denique malignorum factio qui illis quos ipse sanctus pater ad eundem miserat locum irrogaverant injurias, in id jam conspiraverat ut, ex qualibet occasione commoto tumultu, tanta famulos ipsius cædis contumelia afficeret, quatenus nec ipse, nec quilibet alter, eos ulterius adire auderet. Quod vero mortem illius inter dolos machinata sit non vere scitur, nisi quia is qui eum percussisse dicitur in jurgio nostris dixisse fertur pro nihilo se ducere si lancea ventrem ejus transforaret. Secunda igitur feria, qua sancti confessoris Bricii agebatur festivitas, monachum, qui hos esse dicebatur machinatus dolos, sanctus pater noster Abbo increpare cœpit, quod, sine ejus licentia de monasterio egressus, foras manducare præsumpsisset. Hic Anezan nomine dicebatur proprio, gente barbarus ac vocabulo. Qui dum sancti viri increpationem se patienter ferre simulat, sed circumstantibus contumaciæ verba respondet, subito auditur clamor mulierum, juxta morem (18) gentis illius, ubi seditio oritur aut mors hominis intervenit, conclamantium. Tum ille perfidus, solo nomine monachus, ad eos qui se circumstabant inquit: « Nunc, inquit, dicetur meo monitu hoc esse ortum scandalum. » Cui quidam ex his qui aderant: « Si, ait, id metuis, nobiscum ad hos sedandos progredere motus. Verum eo differente, ad nostros reprimendos is qui monita dederat cursim progreditur. Causa autem ortæ seditio hæc erat. Tam Francis quam Guasconibus se alterutros conviciis lacessentibus, unus Francorum, nimium impatiens convicii domino suo illati, conviciatorem baculo inter eorum vicem et scapulas ictum humi prostravit. Eo prostrato, tam nostri quam seditiosi semet mutuo lapidare cœperunt. Interea vir Domini Abbo, intra claustrum monasterii residens et quasdam computi ratiunculas dictitans, tumultuantium clamore exaudito, foras ab inferiori montis parte progreditur, et ad reprimendos suos, qui superiora occupaverant loca, festinans, ab uno adversæ partis satellite lancea tam valide vulneratur in lævo lacerto ut interiora costarum adactum penetraret ferrum. Qui percussus non clamavit, non titubavit, aut cadentium more loco motus est,

(18) Hanc vocem esse *Biahore* ex Pithœo observat illustris Petrus de Marca in *Historiæ Bearnensis* lib. III, cap. 11.

verumtamen, hoc tantum dicens: « Iste, ait, serio hæc fecit, » ad domum ubi sui famuli hospitium habebant ascendere cœpit. Sustentabat autem eum frater quidam, nomine Guillelmus, cujus supra meminimus Ego, vestigia ejus persecutus, conspicere super limen domus, quam vir sanctus ingressus jam erat, partem coagulati sanguinis. Interrogansque de quo foret, hoc a Dei homine responsum accepi : « De me, inquit, est, testor Dominum; » continuo mihi stetera comæ; horrorque infusus corpori raucisonam reddidit vocem. Nondum enim quispiam animadvertat eum in carne esse vulneratum; sed tantum indumenta æstimabamus fuisse perforata. Itaque aio ad eum : Quanam in parte, inquam, tibi domino meo illatum vulnus est? Tum, eo elevante brachium ut plagam delegeret, repente ab intimis costarum recessibus unda sanguinis prorumpens, manica laxioris pellicæ excipitur. Verum ipse nihilo tristior, nec vultus colore mutato, cum me trepidare magis magisque sensisset tam ex faciei permutatione quam ex verbis querimonie, alacri vultu et pene ridenti similis, ait : « Quid tu, inquit, ageres, si ipse vulneratus esses? attamen noli metuere; quin potius foras ad nostros progredere, eosque ad me venire facito, ut hæc sedentur turbæ. » Quod cum fecissem, illique obtemperantes ingressi essent, ipse, jam exsanguis factus, inter manus discipulorum famulorumque se sustentantium, Idibus Novembris spiritum reddidit. Retulerunt autem qui ejus sanctum flammam videre meruerunt (nam ego ob sedandos tumultuantes forinsecus remanseram) hunc ipsius ultimum fuisse sermonem : « Miserere, inquit, Deus omnipotens, animæ meæ, locoque ac congregationi, quam nunc usque te concedente rexi. » Et ille quidem hæc effatus, ut prædictum est, animam efflavit.

At seditiosi domum, in qua beatus pater jam defunctus a suis lamentabatur, circumdantes, obseratos succiderunt cardines ostiorum. Sicque furens ingressa turba, aliquibus vulneratis, cubicularium viri Dei, vocabulo Adelardum, qui caput domini sui propriis genibus suppositum lacrymis rigabat, ad necem usque fustibus præacutis ac lanceis conciderunt; qui ægrum usque ad tertiæ feriæ diluculum protrahens spiritum, defecit ac mortuus est, sepultusque in claustrum monasterii, juxta quem quoque custos equorum ipsius sancti postea tumulatus est. Qui, tunc quidem vulneratus, usque ad diem festivitatis sancti Andreæ languit, sicque obiit. Cæterum tantæ cladis compilatores, certissime agnoscentes beatum obiisse Abbonem, certatim cuncti in fugam vertuntur ita ut, terris reddito die, ne mulieres quidem in universis forensibus ipsius villæ invenirentur domibus. Quatriduo post obitum sancti viri morati sumus, commorante semper nobiscum custodiam nostri quodam honorabili viro, nomine Guillelmo, Orioli filio. Qui videlicet Guillelmus, gratia beatum virum

videndi, eadem die cum quibusdam aliis ibidem advenerat, coque viso, ad metatum suum, quasi milliario ac semis distans a monasterio, secesserat. Is, ubi nostræ miseræ nuntium accepit, ad nostrum auxilium cum suis velociter accurrit.

Hi ergo corpus beatum, quod adhuc in domo, in qua animam Creatori reddiderat, super nudam pene humum jacebat, tapeti impositum, ad nos usque pertulerunt, nostris propter caliginem noctis e claustrum monasterii minime exire audentibus. Dubitatum aliquandiu est quonam in loco poni deberet. Tunc in commune placuit ut, quando innocenter ac pro veritate quæ Christus est interemptus erat, in ecclesia poneretur, ubi usque ad diluculum feriæ quartæ, duabus videlicet noctibus unaque die, eum, cum quanta potuimus psalmodum et lacrymarum devotione, insepultum servavimus. Referri nequit qui luctus quive gemitus ab his qui ad eum visendum e propinquis venerant locis editus sit, cum eum, quem viventem cernere concupierant, mortuum conspiciebant. Contemplabantur sane vultum ejus adhuc sudario nequaquam opertum, qui dormientis potius quam mortui speciem ex rubore præferebat, et lacrymis opplebantur; incredibileque, cum adviveret, videbatur eum tam ingentem post obitum, non solum a suis, verum etiam lacrymosum ab extraneis habiturum planctum. Nam quilibet adveniret, nolus seu ignotus, ejus viso corpore, sive post tumulationem sepulcro, continuo in lacrymas prorumpere. Matutino sane tempore feriæ quartæ, cum ipsis quibus indutus erat vestimentis, uti mos est sepeliri interemptos, illotus etiam, lapideo tumulatus sarcophago, in interioribus cryptæ, ante altare sanctissimi patris Benedicti. Et quidem satis decentissime, si non ei tam insperatus contigisset finis vitæ. Sed Scriptura teste novimus quia *justus, quacunque morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit* (Sap. iv, 7).

CAP. XXI. *Sociorum ejus reditus Floriacum. Abbonis mors luctuosa. S. Benedicti celebre festum Decembris.*—Nos igitur quarto a tumulatione sancti corporis die inde digressi, per biduum a vicecomite Amaluno ejusque uxore Rosemberga detenti charitativo sumus affectu. Cujus mulieris benignissimam erga nostros compassionem, nobis ad conclusionem voluminis tendentibus, breviter memorare congruit. Nam ipsa viro suo ut vulneratos etiam nolentes retineret suasit. Retentis autem ipsa cuncta tribuit necessaria, non solum languentibus, verum etiam eorum servientibus, atque equis, qui omnes sexdecim (19) erant numero. Medicum ipsa quæsit, eique pro sanandis ægris ipsa pretium præbuit. A me quoque, ut cum eis remanerem, non solum mansueta prece, verum quadam imperiosa consanguinitatis exegit auctoritate. Hi vero qui sani evasere, a procuratoribus ejus, ipsa præcipiente, per omnes ipsius possessiones quæ in itinere erant, honorifice suscepti, tristem tanti doloris nuntium per omne spargentes

(19) Hic erat illis temporibus abbatum comitatus, qui etiam subinde ultra modum auctus est.

lier, tandem Floriaco cœnobio intulerunt. Quis tunc A luctus quive dolor totam nostram sanctam invaserit congregationem, sermo explicare non sufficit cum ab his quoque quibus ejus gravitas onerosa videbatur, inconsolabiliter lugeretur. Auxit hunc ingentem dolorem adventus plurimorum abbatum in imminente sancti patris Benedicti solemnitate, quæ in mense colitur Decembri, confluentium. Horum alii ab ipso, ob quasdam ordinandas utilitates, erant evocati; alii suarum necessitatum certis ex causis eum consulturi advenerant; inter quos reverendus Cluniacensium abbas Odilo aderat, charitativo laudabilis in Domino familiaritatis glutino ei in omni sua conjunctus vita. Talium itaque præsentia, et ipsius absentia, propter quem venerant, ingerebat mœstiliam, et no-

stris ampliorem addebat dolorem quod tali forent pastore desolati, cui prudens consilium aliorum expeterent prælati cœnobiorum.

Hæc de vita, moribus et actibus, necnon martyrio sanctissimi patris nostri Abbonis, partim a fidelibus viris audita, partim a nobis visa, ad te, reverentissime clericorum Hervee, ut tua sanctitas petiit, veraci pro posse relatu scripsimus. Nunc tuam exposcimus benignitatem quatenus pro nobis Domini implores clementiam, ut, si quid forte eum in nostra offendimus narratione, ipse sua piissima indulgere dignetur miseratione; et, qui ejus sepulcrum dignatus est miraculis illustrare, mihi facultatem dignetur conferre, in sequenti volumine, ea ad laudem nominis sui fidelibus manifestare.

MIRACULA S. ABBONIS,

Eodem auctore Aimoino.

1. Anno incarnationis Dominicæ millesimo quarto, B indictione secunda, die mensis Novembris decimo tertio, martyrizatus est venerabilis abbas Abbo, cujus dies passionis cum celeri transitu, tum sancti Bricii, tum etiam festivitate cujusdam sancti, nomine Herardi, insignis habetur: cujus sancti caput in monasterio Regulæ, reliquum corporis in quadam ipsius cœnobii cella humatum servatur. De quo, quis fuerit quidve egerit, usque hodie in scriptis nil aliud reperire quivimus quam diem transitus ejus. Porro de honorando patre nostro ea quæ per eum Dominus operari post ejus transitum decrevit miracula, litteris mandare dignum duximus ad notitiam posterorum. Dum igitur adhuc inhumatum corpus ejus in ecclesia servaretur, cuidam debili, quem longa vis febrium maceraverat, per visum C revelatum est ut, si sanus esse vellet, dexteram manum ejus ablui aqua posceret, ipseque eam in potum sumeret. Quod cum a domno Remigio monacho, ejus loci postea præposito, poposcisset ac impetravisset, hausto potu pristinæ restitutus est sanitati.

2. Dein vero, die secunda obitus ipsius sancti viri, una ex his mulieribus quæ clamore suo seditio- nem concitaverant, mente capta totoque nuda corpore per ecclesiam rotabatur. Post hæc lepra percussa et a consortio hominum expulsa, usque ad finem vitæ non est mundata.

3. Porro die quarta, dum custos ecclesiæ duas lucernas (20) mensuræ semipedalis post synaxim completorii accendisset, unam ante altare sancti D Petri posuit, alteram ante sepulcrum martyris Abbonis. Cumque ad matutinos surrexisset designandos hymnos, eam quam coram altare sancti Petri posuerat, arsam reperit; illam vero quam ad caput tumbæ sancti viri posuerat, pene integram se-

reperisse professus est; quæ usque mane sequentis diei perdurasse visa est.

4. Cæcus quidam erat Petragorici pagi, cui per visum revelatum est ut, si videre vellet, sepulcrum hujus sancti expeteret, ut ejus interventu a Domino lumen reciperet. Qui cum juxta præostensam visionem ad locum Regulæ accessisset, ac ad sancti tumulum aliquantas pervigiles duxisset noctes, visum recepit. Unde, partem hæreditatis suæ sancto Petro ac beato Benedicto, necnon sancti martyri Abboni illisque famulantibus largitus, ad propria rediit.

5. Aller quoque cæcus de pago Burdegalensi, per visum itidem admonitus est uti monasterium Regulæ adiret: inibi esse sanctum, per cujus meritum Dominus ei lumen condonaret. Qui præcepto parens, locum adiit, spatio ferme dierum octo (21) ante sancti tumbam pernoctavit. Una vero noctium, dum fratres ad matutinos surgerent hymnos, puerum ante se jacentem excitavit, dicens: « Surge, ut pariter matutinalibus possimus interesse officiis. » Cui cum ille non se habere ubi accenderet lumen, obtenderet: « Video, ait, lucernam ante altare sanctæ crucis ardentem. » Ad hæc puer: « Si vides, inquit, vade, et eam huc defer. » Abiit ille, et apprehenso lumine, in superiora cryptæ, ad eos qui psalmodiæ insistebant, absque ductore ascendit. In crastinum, fratribus cuncta quæ sibi acciderant referens, ad reddendas Deo laudes eorum mentes accendit. Fidem verbis ejus accommodabat tam decora canities quam etiam vultus, ac totius corporis honestus status.

Semper qui proprios meritis exornat amicos,
Et dat Floriacos cœlo florere patronos,
Præstans perpetuam post carnis funera vitam.
Amen.

(21) Nondum ergo novenarum, quas vocant, usus obtinebat.

(20) Lucernæ nomine hic cereus intelligitur.